

Sisekaitseakadeemia

Finantskolledž

Ksenija Vladõtšenko

**SISEKAITSEAKADEEMIA ÜLIÕPILASTE
MAKSUTEADLIKKUS**

Lõputöö

Juhendaja:

Kerly Randlane, PhD

Tallinn 2023

SISEKAITSEAKADEEMIA LÕPUTÖÖ ANNOTATSIOON

Finantskolledž	Juuni 2023
<p>Töö pealkiri eesti keeles: Sisekaitseakadeemia üliõpilaste maksuteadlikkus</p> <p>Töö pealkiri võõrkeeles: Taxpayers Awareness Among the Students of the Estonian Academy of Security Sciences</p> <p>Lühikokkuvõte: Lõputöö on kirjutatud eesti keeles ja koosneb 56 leheküljest. Lõputöö koostamisel on kasutatud 71 allikat, millele on tekstis viidatud.</p> <p>Lõputöö uurimisprobleem oli püstitatud küsimusena: milline on Sisekaitseakadeemia üliõpilaste teadlikkus maksudest ja Eesti maksusüsteemist? Lõputöö eesmärk oli välja selgitada Sisekaitseakadeemia üliõpilaste maksuteadlikkus.</p> <p>Lõputöö eesmärgi saavutamiseks püstitati kolm uurimisülesannet, mille lahendamiseks kasutati kvantitatiivset uurimismeetodit. Lõputöö teoreetilises osas käsitleti maksuteadlikkuse olemust ja selle kujunemist, lisaks anti ülevaade maksuteadlikkuse mõjust maksukuulekusele. Lõputöö empiirilises osas anti ülevaade kvantitatiivsest uurimismeetodist ja analüüsiti ankeetküsitlusega kogutud andmeid. Vastuste analüüsist lähtudes hinnati Sisekaitseakadeemia üliõpilaste maksuteadlikkust ning kaardistati saadud tulemused kolledžite kaupa.</p> <p>Töö tulemusena selgus, et Sisekaitseakadeemia üliõpilaste teadmised maksudest ja Eesti maksusüsteemist on üldiselt väga heal tasemel, kuid olid mõned teemad, millest nähtusid ka teatud puudused. Lõputöö teoreetilisest osast ja uuringu tulemustele tuginedes tehti Sisekaitseakadeemiale kolm ettepanekut üliõpilaste maksuteadlikkuse arendamiseks.</p>	
Võtmesõnad: maksuteadlikkus, finantskirjaoskus, maksukäitumine, maksukuulekus	
Võõrkeelsed võtmesõnad: tax awareness, financial literacy, tax behavior, tax compliance	
Säilitamise koht: Sisekaitseakadeemia raamatukogu	
<p>Töö autor: Ksenija Vladõtšenko</p> <p>Olen koostanud lõputöö iseseisvalt. Kõik lõputöö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, seisukohad, kirjalistest allikatest ja mujal allikates saadud info on nõuetekohaselt viidatud. Annan Sisekaitseakadeemiale tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose reprodutseerimiseks säilitamise ja elektroonilise avaldamise eesmärgil, sealhulgas Sisekaitseakadeemia raamatukogu digikogusse lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni. Annan loa teose üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Sisekaitseakadeemia veebikeskkonna kaudu sealhulgas Sisekaitseakadeemia raamatukogu digikogu kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni. Olen teadlik, et nimetatud õigused jäävad alles ka autorile. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.</p> <p>Allkiri: <i>/allkirjastatud digitaalselt/</i></p>	
<p>Vastab lõputöö nõuetele</p> <p>Juhendaja: Kerly Randlane</p>	Allkiri: <i>/allkirjastatud digitaalselt/</i>
<p>Kaitmisele lubatud</p> <p>Kolledži direktor: Kerly Randlane</p>	Allkiri: <i>/allkirjastatud digitaalselt/</i>

SISUKORD

TERMINITE JA LÜHENDITE LOETELU	4
SISSEJUHATUS.....	5
1. MAKSUTEADLIKKUS JA SELLE MÕJU MAKSUKUULEKUSELE	8
1.1. Maksuteadlikkuse olemus.....	8
1.2. Maksuteadlikkuse kujunemine	12
1.3. Maksuteadlikkuse mõju maksukuulekusele	17
2. SISEKAITSEAKADEEMIA ÜLIÕPILASTE MAKSUTEADLIKKUSE HINDAMINE .	23
2.1. Uuringu meetodika, valim ja protsess	23
2.2. Maksuteadlikkuse ankeetküsitluse tulemuste kokkuvõte	24
2.3. Uuringutulemustest tulenevad järeldused ja ettepanekud maksuteadlikkuse tõstmise kohta	37
KOKKUVÕTE.....	40
SUMMARY	42
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU.....	44
TABELITE JA JOONISTE LOETELU.....	51
Lisa. Ankeetküsitluse küsimused	53

TERMINITE JA LÜHENDITE LOETELU

FK – Finantskolledž

JK – Justiitskolledž

MTA – Maksu- ja Tolliamet

OECD – Majandusliku Koostöö ja Arengu Organisatsioon (inglise keeles *Organisation for Economic Co-operation and Development*)

PPK – Politsei- ja Piirivalvekolledž

PÄK – Päästekolledž

SKA – Sisekaitseakadeemia

SISSEJUHATUS

Iga riik on kui süsteem, kus vahetpidamata toimuvad erinevad protsessid, mille täitmiseks on vaja raha. Maksud on olnud juba iidsetest aegadest riigi peamine tuluallikas, millega finantseeritakse riigi valitsemisega seotud kulusid. Sisejulgeolek, arstiabi, haridus, ühistransport, pensionid, toetused ja muud avalikud teenused on kättesaadavad tänu kogutud maksudele. Maksud ja nende olulisus riigi toimimises on teemad, mis muutuvad iga aastaga aina aktuaalsemaks. Seega pööratakse üha enam tähelepanu inimeste maksuteadlikkusele ehk nende teadmistele riigi maksusüsteemist ja maksustamise põhimõtetest.

Maksu- ja Tolliamet (edaspidi MTA) viib igal aastal läbi maksutahte uuringut, et hinnata viimaste aastate jooksul toimunud muutusi Eesti elanike hoiakutes ja uskumustes maksukäitumise, MTA tegevuse, maksualaste normide, riskide ja karistuste ning Eestis kehtiva maksusüsteemi kohta (Maksu- ja Tolliamet, 2021a). Aastatel 2018-2020 läbiviidud uuringute raames hindasid oma teadmisi Eesti maksusüsteemist heaks 55% küsitletutest (Kantar Emor, 2018, lk 9; Eesti Uuringukeskus, 2019, lk 13; Eesti Uuringukeskus, 2020, lk 13). 2021. aasta uuringu tulemused olid paremad ja oma teadmisi Eesti maksusüsteemist hindas heaks peaaegu 2/3 küsitletutest ehk 63%, mis on 8% rohkem kui eelnevatel aastatel (Kantar Emor, 2021, lk 16). Küll aga 2022. aasta uuringu tulemustest nähtub, et aastal 2022 hindas oma teadmisi Eesti maksusüsteemist heaks ainult 60% küsitletutest, mis on 3% vähem kui eelneval aastal (Kantar Emor, 2022, lk 16). Saadud tulemustest nähtub, et Eesti inimeste maksuteadlikkus jääb pigem keskmisele tasemele.

Lõputöö **aktuaalsus** tuleneb Maksu- ja Tolliameti arengukavast (Maksu- ja Tolliamet, 2020, 2021b, 2022a) ja siseturvalisuse arengukavast (Siseministeerium, 2021). Maksu- ja Tolliameti esimene strateegiline peasuund on Eesti ühiskonna maksutahte suurendamine (Maksu- ja Tolliamet, 2020, 2021b, 2022a, lk 3), mille eesmärk on suurendada inimeste sisemist motivatsiooni vabatahtlikult makse tasuda ja mis võimaldab mõjutada riigi tulude laekumist ning vähendada maksuauku (Maksu- ja Tolliamet, 2021a). Maksutahte suurendamise küsimuses pöörab MTA suurt tähelepanu sellele, et inimesed mõistaksid maksude maksmise olulisust (Maksu- ja Tolliamet, 2020, 2021b, 2022a, lk 5) ja et Eesti inimestel oleksid piisavad teadmised riigi maksusüsteemi toimimisest (Maksu- ja Tolliamet, 2020, 2021b, 2022a, lk 11-12). Lisaks on MTA loonud ka maksu- ja tollitarkuse projekti, mille eesmärk on tõsta inimeste teadlikkust Eesti maksusüsteemist ja tollist (Maksu- ja Tolliamet, 2022b).

Siseturvalisuse arengukavas mainitakse, et siseturvalisuse valdkonnas peavad tegutsema asjatundlikud inimesed, kes peavad pakkuma kvaliteetset siseturvalisuse teenust (Siseministeerium, 2021, lk 38). SKA valmistab kutse-, kõrg- ja magistrihariduse tasemel ette spetsialiste, kes peale lõpetamist asuvad tööle siseturvalisuse valdkonda (Sisekaitseakadeemia(a), i.a.). Tulevased tööandjad on Politsei- ja Piirivalveamet, Päästeamet, Häirekeskus, Maksu- ja Tolliamet, vanglad ning teised riigiasutused (Sisekaitseakadeemia(b), i.a.). Eesti siseturvalisuse valdkonna olulisem tegevussuund on arendada siseturvalisuse valdkonnas tegutsevate inimeste teadlikkust just läbi Sisekaitseakadeemia, mille tõttu on oluline pöörata tähelepanu Sisekaitseakadeemias õppivate inimeste teadlikkuse arengule ja teadmiste täiendamisele (Siseministeerium, 2021, lk 40-41). Kuna maksudel on oluline roll riigi toimimises, on maksuteadlikkus üks peamisi komponente kõikide SKA üliõpilaste õpetamisel.

Varasemalt on SKA-s kirjutatud lõpu- ja magistritöid teemadel „Tallinna koolinoorte teadlikkus maksudest ja selle mõju Eesti sisejulgeolekule” (Tjukina, 2013), „Eesti abiturientide maksuteadlikkus” (Aljaste, 2020) ja „Narva noorte maksumoraal ja maksuteadlikkus” (Lennuk, 2021). Eelnimetatud töedes uuriti Eesti koolinoorte maksuteadlikkust, kuid maksuteadlikkust ühe kõrgkooli näitel ei ole uuritud. Seega lõputöö **uudsus** tuleneb sellest, et Sisekaitseakadeemias ei ole varasemalt uuritud SKA üliõpilaste maksuteadlikkust.

Lõputöös püstitatud **uurimisprobleem** on järgmine: milline on Sisekaitseakadeemia üliõpilaste teadlikkus maksudest ja Eesti maksusüsteemist? Uurimisprobleemist lähtudes püstitati järgmised **uurimisküsimused**:

1. Mis on maksuteadlikkus ja kuidas see mõjutab maksukuulekust?
2. Millised on Sisekaitseakadeemia üliõpilaste teadmised maksudest ja maksustamise põhimõtetest?
3. Mille poolest erineb teiste kolledžite üliõpilaste maksuteadlikkus Finantskolledži üliõpilaste maksuteadlikkusest?
4. Millised võimalused on Sisekaitseakadeemia üliõpilaste maksuteadlikkuse arendamiseks?

Lõputöö **eesmärk** on välja selgitada Sisekaitseakadeemia üliõpilaste maksuteadlikkus. Lõputöö eesmärgi saavutamiseks püstitati järgmised **uurimisülesanded**:

1. Analüüsida teoreetiliste allikate alusel maksuteadlikkuse olemust ja selle kujunemist.

2. Analüüsida ankeetküsitluse tulemusi, et välja selgitada Sisekaitseakadeemia üliõpilaste maksuteadlikkus, ning kaardistata saadud tulemused kolledžite kaupa.
3. Sünteesida teooriat ja uuringu tulemusi ning tehtud järelduste alusel teha ettepanekud Sisekaitseakadeemia üliõpilaste maksuteadlikkuse arendamiseks.

Lõputöö eesmärgi saavutamiseks kasutatakse lõputöö empiirilises osas kvantitatiivset uurimismeetodit, mille eesmärk on koostada usaldusväärseid ja objektiivseid kirjeldusi (Õunapuu, 2014, lk 55). Uurimisstrateegiana valitakse kvantitatiivse ülevaateuurimus, mille puhul kogutakse andmeid standardiseeritud viisil ehk siis ankeetküsitluse abil (Hirsjärvi, *et al.*, 2010, lk 125). Küsitluse valimi moodustavad 2023. aasta kevadsemestril SKA-s õppivad Finantskolledži, Justiitskolledži, Politsei- ja Piirivalvekolledži ning Päästekolledži kadetid. Tegemist on kõikse valimiga, kuna see langeb kokku kogu populatsiooniga ehk valimisse kuulusid kõikide kolledžite kadetid (Õunapuu, 2014, lk 142). Küsitluses palutakse kadetidel vastata maksude ja Eesti maksusüsteemiga seotud valikvastustega küsimustele. Küsitlus viiakse läbi kasutades Google Forms platvormi ning küsimustikule vastates palutakse lähtuda enda olemasolevatest teadmistest ning mitte kasutada samaaegselt internetti, et saada võimalikult objektiivseid andmeid SKA üliõpilaste maksuteadlikkusest. Kogutud andmed võimaldavad hinnata vastajate maksuteadlikkust, võrrelda tulemusi kolledžite vahel ning hiljem teha ka järeldusi ja ettepanekuid maksuteadlikkuse arendamiseks. Kolledžite eristuste väljatoomise olulisus tuleneb sellest, et Finantskolledži üliõpilaste omandatava hariduse eesmärk on saada teadmised maksusüsteemist ja maksustamise põhimõtetest, mis võib oluliselt mõjutada uuringu tulemust, kus üldistatakse kõigi üliõpilaste maksuteadlikkust.

Lõputöö koosneb kahest peatükist, mis jagunevad alapeatükkideks. Teoreetilises osas antakse ülevaade maksuteadlikkuse olemusest ja kujunemisest. Samuti käsitletakse esimese peatüki viimases alapeatükis maksuteadlikkuse mõju maksukuulekusele. Lõputöö empiirilises osas ehk teises peatükis tutvustatakse uuringu läbiviimiseks valitud uurimismetoodikat, valimit ja protsessi ning analüüsitakse ankeetküsitluse tulemusi. Analüüsitud andmetele tuginedes tehakse järeldused ning ettepanekud SKA üliõpilaste maksuteadlikkuse arendamiseks.

1. MAKSUTEADLIKKUS JA SELLE MÕJU MAKSUKUULEKUSELE

Teoreetilise peatüki esimeses alapeatükis selgitatakse maksuteadlikkuse olemust. Teoreetilise osa teises alapeatükis antakse ülevaade maksuteadlikkuse kujunemisest. Kolmandas alapeatükis keskendutakse maksuteadlikkuse mõjule maksukuulekusele.

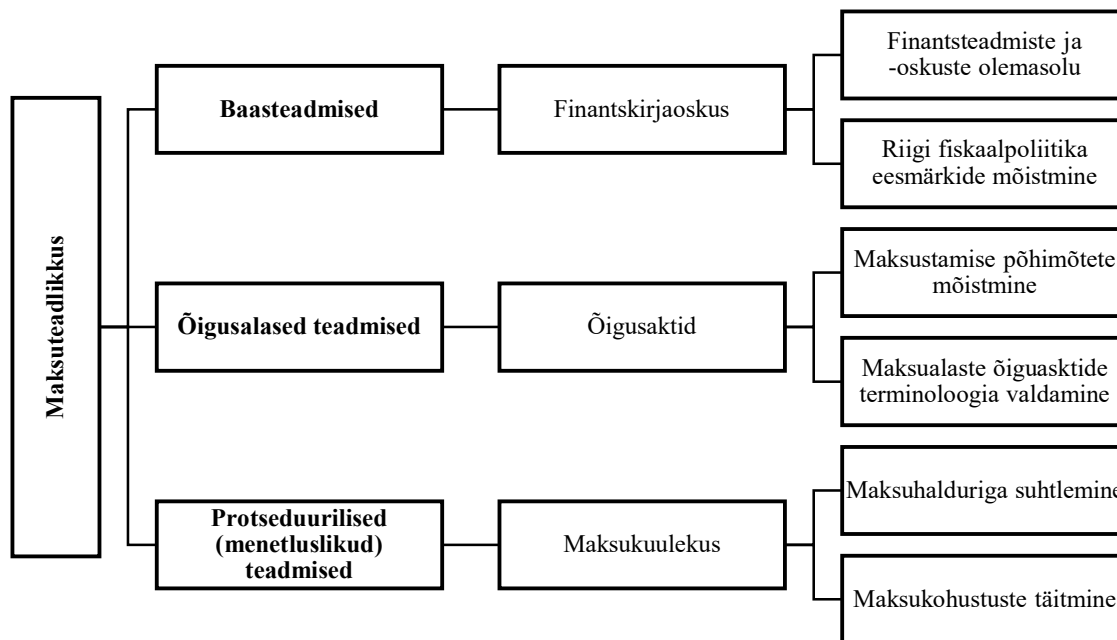
1.1. Maksuteadlikkuse olemus

Maailmas on palju mõisteid, mida ei ole võimalik defineerida üheselt. Maksuteadlikkus on üks nendest mõistetest, mille definitsioon võib olla igas allikas erinev, kuid selge on see, et maksuteadlikkus on seotud maksunduse teemaga (Nurkhin, *et al.*, 2018, p. 241). Teadlikkus on inimese võime teavet töödelda ja mõista (Supramono & Intasari, 2022, p. 457), seega tuleks maksuteadlikkust defineerida teatud baasteadmiste kogumina maksude ja maksustamise valdkonnas (Muravlyova, 2017, p. 70). Maksuteadlikkus seisneb inimese võimes mõista riigi maksusüsteemi toimimist ja maksustamise põhimõtteid (Muravlyova, 2017, p. 70; Supramono & Intasari, 2022, p. 457). Maksuteadlikkuseks nimetatakse ka inimese võimet mõista enda kui maksumaksja õigusi ja kohustusi ning kasutada enda maksuteadmisi ja -oskusi maksualaste õigusaktide täitmiseks ja õigete otsuste tegemiseks maksualaste küsimuste lahendamisel (Supramono & Intasari, 2022, p. 457; Муравлёва, 2015, стр. 104-105). Küll ei tähenda see seda, et maksumaksja peab peast teadma kõiki maksuseadusi ja maksustamisaspekte, kuid tal peab olema kindel arusaam, et elementaarsete maksualaste teadmiste ja oskuste puudumine võib oluliselt piirata tema võimet teha õigeid maksuotsuseid enda rahalise heaolu tagamiseks (Муравлёва, 2015, стр. 104-105). Üldiselt tähendab maksuteadlikkus inimese teadlikkust maksunduse üldistest põhimõtetest ning oskust rakendada neid teadmisi maksumaksja kohustuste korrektsel täitmisel (Nurkhin, *et al.*, 2018, p. 247; Yayar, *et al.*, 2019, pp. 310-311).

Salindeho (2021, pp. 5-8) rõhutab, et maksuteadlikkuse all mõistetakse maksualaste teadmiste olemasolu ning maksustamisega seotud seaduste ja määruste järgimist. Maksukohustuste teadmine paneb inimest tundma vajadust järgida maksude tasumisel kõiki reegleid ja kasutada talle maksualaste õigusaktidega tagatud maksuõigusi ning -soodustusi, seega peab maksuteadlikkuse arendamine olema ühiskonna üldine huvi. Maksunduse valdkonna ja maksustamise põhimõtete tundmine võib oluliselt parandada maksumaksjate suhtumist maksudesse ja maksuseadustesse. (Salindeho, 2021, pp. 5-14) Remali jt (2020, pp. 192-193) nendivad, et maksuteadlikkuseks nimetatakse ka inimese arusaamist maksupoliitika

kontseptsioonist ja muust maksualasest teabest, mis toob kaasa maksuseaduste õiget täitmist ning võib parandada maksumaksjate vaatenurka maksuseadustele ja nende rakendamisele.

Maksuteadlikkuse peamised komponendid on teadmised, mis on seotud maksunduse valdkonnaga. Bornman jt (2019, pp. 832-835; 2020, pp. 4-5) leiavad, et niinimetatud maksuteadlikkuse kontseptuaalne raamistik (vt joonis 1) koosneb kolmest teadmiste tüübist: baasteadmistest, õiguslastest teadmistest ja protseduurilistest või menetluslikest teadmistest.

Joonis 1. Maksuteadlikkuse kontseptuaalne raamistik (Bornman & Ramutumbu, 2019, pp. 832-835; Bornman & Wassermann, 2020, pp. 4-5; autori koostatud)

Maksuteadlikkuse baasteadmised on tihedalt seotud finantskirjaoskusega (Bornman & Ramutumbu, 2019, p. 825), mis kujutab endast finantsteadmiste ja oskuste kogumit, mida inimene vajab tähtsamate finantsotsuste tegemiseks ja finantsküsimuste efektiivselt lahendamiseks (Хариш, *et al.*, 2017, стр. 148-149; Supramono & Intasari, 2022, pp. 456-462). Supramono ja Intasari (2022, pp. 457-458) rõhutavad, et finantskirjaoskus on elukestev oskus, mida inimene vajab, et elada ja tegutseda keerulises majanduskeskkonnas. Finantskirjaoskuse omandamisel on oluline omandada teadmisi erinevate maksustamisaspektide kohta ning mõista, kuidas need võivad mõjutada inimese sissetulekut (Zhutkina & Hudjakova, 2022, p. 54). Finantskirjaoskusega seotud teadmised ja oskused on alus riigi fiskaalpoliitika ehk rahanduspoliitika eesmärkide mõistmiseks ja finantsseisundi hindamiseks. Fiskaalpoliitika on valitsuse eelarvepoliitika, mis on oluline komponent riigi toimimisprotsessis ning ka üks

peamisi riigi sekkumise meetodeid majandusse, et tagada stabiilne majandussüsteem. Eelarvepoliitika üks olulisemaid vahendeid on just maksud. (Bornman & Ramutumbu, 2019, p. 835; Dobrotă, *et al.*, 2021, pp. 1084-1087)

Maksudel on oluline roll riigi toimimises ja selle arengus. Oluline on mõista, et maksude maksmine on kohustus, mis ei sõltu füüsiliste ega juriidiliste isikute soovidest, vaid põhineb riigi ja ühiskonna omavahel tehtud kokkuleppel. (Nurkhin, *et al.*, 2018, pp. 241-243; Zeqiraj, 2015, pp. 52-53) Maksuteadlikkuse baastadmised on tihedalt seotud inimese finantskirjaoskusega, mis tähendab, et ilma finantskirjaoskuse piisava tasemeta ei ole tõenäoliselt võimalik saavutada maksuteadlikkuse head taset. Seega on finantskirjaoskus oluline maksuteadlikkuse komponent. (Supramono & Intasari, 2022, p. 456) Maksuteadlikkuse baastadmiste põhimõtte seisneb selles, et inimene peab mõistma maksude maksmise olulisust, nende kogumise eesmärke ja kasutamise põhimõtteid, mis omakorda aitab tal paremini mõista ka riigi fiskaalpoliitika eesmärke.

Maksuteadlikkuse õigusalsed teadmised puudutavad vajadust mõista reegleid ja seadusi (Bornman & Ramutumbu, 2019, p. 825). Enamik kodanikke ei mõista, mida maksuseadustes kasutatavad mõisted tähendavad ja miks maksusüsteem on sellisena üles ehitatud ja hallatud (Oladipupo & Obazee, 2016, p. 2). Bornman ja Ramutumbu (2019, pp. 829-830) rõhutavad, et maksuteadlikkuse õigusalsed teadmised hõlmavad nii juriidilisest terminoloogiast arusaamist kui ka oskust rakendada konkreetseid reegleid, et õigesti mõista enda kui maksumaksja kohustusi ning -õigusi. Maksuteadlikkuse õigusalsed teadmised on vajalik nii juriidiliste kui ka füüsiliste isikute jaoks, sest maksuseaduste peamistest põhimõtetest arusaamine on vajalik tulevaste maksukohustuste täitmiseks ning maksukoormuse optimeerimiseks. Muravlyova (2016, стр. 217) rõhutab, et üsna sagedaseks maksurikkumiste põhjuseks on nii ebapiisavad teadmised maksustamisest kui ka maksuseaduste mittemõistmine. Maksuteadlikkuse õigusalsed teadmised koosnevad maksuseaduste mõistmisest kontseptuaalsel tasemel ja maksuseaduste mõistmisest tehnilisel tasemel (Bornman & Ramutumbu, 2019, p. 830; Bornman & Wassermann, 2020, pp. 7-8).

Maksuseaduste mõistmist kontseptuaalsel tasemel määratakse kui õigusaktides kasutatava terminoloogia valdamist ja oskust eristada maksustamise erinevaid mõisteid, tehnilisel tasemel aga kui võimet rakendada õigusalsed teadmised maksustamisest konkreetses olukorras ja täita maksukohustusi korrektselt. Õigusalsed teadmised peetakse kõige raskemaks osaks maksuteadlikkuse kontseptuaalses raamistikus ning nende puudumine põhjendab probleeme

maksuteadlikkuse protseduuriliste teadmiste rakendamisel. Maksuteadlikkuse õiguslaste teadmiste omandamist raskendavad seadused, milles kasutatakse sageli keerulist keelelist väljendust ja spetsiifilist terminoloogiat. (Bornman & Ramutumbu, 2019, pp. 829-830; Bornman & Wassermann, 2020, pp. 8-9) Maksuteadlikkuse õiguslaste teadmiste põhimõte seisneb selles, et inimene mõistab maksuseadusi ja -määrusi ning oskab neid rakendada maksukohustuste täitmisel, teades ka enda maksuõigusi (nt õigus maksuvaba tulu mahaarvamisele). Maksuteadlikkuse õiguslaste teadmiste puhul pööratakse tähelepanu õigusaktides kasutatava terminoloogia valdamisele, et see ei takistaks õigusaktide mõistmist.

Maksuteadlikkuse protseduurilised ehk menetluslikud teadmised viitavad inimese maksukuulekusele ehk sellele, kuidas ta maksuseadusi järgib ja täidab (James & Alley, 2002, p. 29). Siinkohal on oluline, et inimene oleks teadlik maksusüsteemi põhimõtetest ja enda kui maksumaksja kohustustest (nt kohustusest pidada arvestust, esitada korrektselt maksudeklaratsioonid, tasuda õigeaegselt maksud ning esitada maksuhalduri palvel täiendavad ja tõendavad dokumendid). Maksuteadlikkuse protseduuriliste teadmiste puhul eeldatakse, et inimene teab nii enda maksukohustusi kui ka -õigusi (nt õigus seadusega ettenähtud mahaarvamisele, maksuhaldurilt teabe saamisele). Teisisõnu tähendab maksuteadlikkuse protseduuriliste teadmiste olemasolu seda, et inimene oskab rakendada maksureegleid, täites enda maksukohustusi ja kasutades enda maksuõigusi. (Bornman & Ramutumbu, 2019, pp. 825-834; Bornman & Wassermann, 2020, pp. 5-6) Samuti on oluline, et inimene teaks, kes on riiklike maksude maksuhaldur selleks, et küsimuste või probleemi tekkimise korral pöörduda tema poole. Inimeste hinnangul on maksuhaldur pigem karistusorgan, kuid tegelikkuses on maksuhaldur eelkõige nõustaja, kelle eesmärk on vajadusel suunata inimesi õigele teele või neid korrale kutsuda. Sageli esineb probleem selles, et inimene ei tea, kelle poole ta võib pöörduda maksustamisega seotud küsimuses või kust on võimalik leida sellega seotud informatsiooni. (Bornman & Wassermann, 2020, p. 5; Tallaha, *et al.*, 2014, pp. 94-95) Maksuteadlikkuse protseduuriliste teadmiste puhul on oluline, et inimesel oleksid piisavad maksualased teadmised ja oskused ning ta saaks maksualastest õigusaktidest aru (Bornman & Ramutumbu, 2019, pp. 830), seega võib järeldada, et maksuteadlikkuse protseduurilised teadmised on tihedalt seotud nii maksuteadlikkuse baasteadmiste kui ka maksuteadlikkuse õiguslaste teadmistega. Maksuteadlikkuse protseduuriliste teadmiste põhimõte seisneb nii inimese teadmises maksualase teabe saamise võimalustest ning enda kui maksumaksja kohustest ja õigustest kui ka tema arusaamas maksuprotseduuride (nt maksudeklaratsiooni esitamise) olemusest, olulisusest ja protsessist.

Eeltoodust tuleneb, et maksuteadlikkus on maksualaste teadmiste ja oskuste kogum, mis on vajalik maksualaste küsimuste lahendamiseks (nt maksudeklaratsiooni esitamine, maksukoormuse optimeerimine). Maksualaste oskuste ja teadmiste puudumine võib oluliselt piirata inimese võimet teha ratsionaalseid otsuseid. Maksuteadlikkuse aluseks on maksuteadlikkuse baas-, õigusalsed ja protseduurilised ehk menetluslikud teadmised. Maksuteadlikkuse baasteadmiste aluseks on finantskirjaoskus, mis omakorda tagab ka riigi rahapoliitika eesmärkide ning maksusüsteemi ülesehituse mõistmist. Ebapiisavate maksuteadlikkuse baasteadmiste tõttu võib inimene valesti mõista maksude olemust ning olulisust riigi toimimisprotsessis. Maksuteadlikkuse õigusalsate teadmiste puhul on tegemist inimese võimega mõista maksualaseid õigusakte ning maksustamise põhimõtteid. Maksuteadlikkuse protseduurilised teadmised viitavad sellele, et inimene teab maksusüsteemi põhimõtteid, enda kui maksumaksja kohustusi ning õigusi ja täidab või kasutab neid korrektselt. Ebapiisavate maksuteadlikkuse õigusalsate teadmiste tõttu võib inimene ebaõigesti mõista maksualaseid õigusakte, mis omakorda võib oluliselt mõjutada ka tema maksuteadlikkuse protseduurilisi teadmisi, st inimene ei saa aru maksureeglitest ning täidab enda maksukohustusi valesti või ei täida neid üldse. Sellest lähtudes võib eeldada, et maksudega seotud teadmiste ja oskuste olemasolu võib parandada inimese suhtumist maksudesse, maksude tasumise olulisuse mõistmist ning maksukohustuste täitmist. Seega on maksuteadlikkus oluline komponent maksukuuleka ühiskonna loomisel. Maksuteadlikkuse kujunemine on keeruline protsess paljude tegurite tõttu, mis võivad mõjutada maksuteadlikkust nii positiivselt kui ka negatiivselt. Maksuteadlikkuse kujunemist käsitletakse järgmises alapeatükis.

1.2. Maksuteadlikkuse kujunemine

Maksuteadlikkuse kujunemine on dünaamiline protsess, mille käigus omandab inimene maksuteadmisi ja arendab enda maksuoskusi, et osata teha õiged maksustamise otsused ja mõista nendega seotud tagajärgi (Supramono & Intasari, 2022, p. 457). Kuna maksuteadlikkuse baasteadmiste aluseks on finantskirjaoskus, pööratakse tähelepanu esmalt finantskirjaoskuse arendamisele. Finantskirjaoskus on teadmiste, oskuste, suhtumiste ja käitumiste kombinatsioon, mis on vajalik finantsotsuste tegemiseks ja inimese rahalise heaolu saavutamiseks (OECD, 2011, p. 3). Henderson jt (2021, p. 312) rõhutavad, et finantskirjaoskuse peamine omadus on võime rakendada asjakohaseid finantsteadmisi ja -oskusi igapäevaelus finantsotsuste tegemisel. Tänapäev peavad noored seisma silmitsi tõenäoliselt keerukama finantsturuga kui nende vanemad, seega on oluline, et nad oskaksid juba võimalikult varakult

teha õigeid finantsotsuseid. See aga tähendab, et neil on vaja teadmisi, oskusi ja enesekindlust, et lahendada finantsküsimusi. Sageli seisneb probleem selles, et õpilastel on juba väljakujunenud harjumused raha kasutamises enne finantskirjaoskuse tundide algust keskkoolis. Seega on oluline, et finantskirjaoskuse tunnid oleksid juba põhikooli õppekavas, mis võiks oluliselt parandada noorte finantsteadmisi ning -oskusi ja mõjutada positiivselt ka nende tulevast finantskäitumist (nt pangakonto avamist, pangakaardi kasutamist, rahaliste vahendite investeerimist jms). (Handy, *et al.*, 2022, p. 86; Henderson, *et al.*, 2021, pp. 314-315; Житихина, 2018, стр. 191)

Finantskirjaoskuse õpetamine noortele mõjutab ka tulevikus nende enesekindlust – inimene, kellel on teadmised mõnest valdkonnast, tunneb end enesekindlamalt, kui tekib vajadus lahendada selle valdkonnaga seotud küsimusi. Finantsiliselt haritud inimene oskab lugeda ja analüüsida finantsolukorda ning hallata ja esile tuua neid rahalisi ja mitterahalisi tingimusi, mis mõjutavad tema materiaalsel heaolu. (Bogomolov, *et al.*, 2016, p. 381; Handy, *et al.*, 2022, p. 84) Finantskirjaoskuse õpetamisega eeldatakse, et inimene omandab teadmisi ja oskusi raha korrektsest ning tõhusast kasutamisest. Teadmised raha teenimisest, kulutamisest ja säästmisest, laenude ning võlgade võtmisest ja tagasimaksmisest võivad olla kasulikud nii raha kasutamiseks kui ka eelarve koostamiseks, mis omakorda aitab inimesel efektiivsemalt kasutada oma sissetulekuid ja planeerida võimalikke ning vajalikke kulusid. (Enright, 2019, p. 48; Zhutkina & Hudjakova, 2022, pp. 52-53) Finantskirjaoskuse õpetamisega peab alustama võimalikult varakult, et inimesel kujuneks juba noorena õige mõistmine raha kasutamisest. (Bogomolov, *et al.*, 2016, p. 382; Житихина, 2018, стр. 192)

Zhutkina ja Hudjakova (2022, p. 54) toovad välja, et finantskirjaoskuse õppimisel on oluline omandada teadmisi ka erinevate maksustamisaspektide kohta, et mõista, kuidas need mõjutavad inimese sissetulekut. Maksude ja maksustamisega seotud põhimõtete seletamise eesmärk on kujundada noorema põlvkonna arusaama maksude tähtsusest ja maksusüsteemi toimimisest, mis omakorda tõstaks inimeste maksuteadlikkust ja mõjutaks ka nende tulevast maksukäitumist (Житихина, 2018, стр. 191). Uuringus, milles uuriti põhikooli õpilastelt, mida nad sooviksid õppida finantskirjaoskuse tundide raames, toodi välja, et neil on soov õppida maksusüsteemi tundma ja teada, kuidas maksustatakse töötasu ning kui palju makse peab maksuma ettevõtlastegevuselt (Mizzi, 2021, p. 148). See tähendab, et isegi noored nõustuvad, et maksuteadlikkus on vajalik teadmine, sest maksude maksmisest ei pääse keegi. Tulevased maksumaksjad peavad teadma, milleks riik kogub makse ning millised maksukohustused on ja kuidas neid õigesti täita. (Hastuti, 2014, pp. 88-89; Mizzi, 2021, p. 148)

Maksuteadlikkuse kujunemisel on oluline õpetada inimesi suhtuma maksudesse mõistlikult ja vastutustundlikult, kuna maksud on inimeste tasu tsiviliseeritud ühiskonnas elamise eest (Муравлёва, 2015, стр. 105-107). Maksuteadlikkuse tundide raames tuleks käsitleda järgmisi teemasid (Nwana & Richards, 2010, p. 63; Позднякова & Соловьёва, 2018, стр. 38):

- maksude olemus ning olulisus ja nende roll riigi toimimises. Oluline on see, et inimesed mõistaksid, miks tasub makse maksta ning mida nad ise saavad maksude eest. Just kogutud maksudest saab riik pakkuda inimestele erinevaid toetusi, tasuta haridust ning muid avalikke teenuseid;
- maksumaksja kohustused ja õigused. Täiskasvanuikka jõudes saab igast inimest maksumaksja, kellel on ettenähtud kohustused (nt deklaratsioonide esitamine, maksude tasumine) ja õigused (nt seadusega ettenähtud mahaarvamised, maksusoodustused). Maksumaksja peab teadma, kust ta võib leida informatsiooni maksude kohta, ning oskama kasutada vastavaid teenuseid ja e-keskkondi, et nt esitada tuludeklaratsiooni või kontrollida tema palgast kinnipeetud maksusummasid;
- maksude arvutamise põhimõtted. Igas riigis on seadustega ettenähtud erinevad mahaarvamised ja maksusoodustused (nt maksuvaba miinimum, koolituskulude mahaarvamine jms), seega peab inimene teadma, millised aspektid võiksid seaduslikult optimeerida tema maksukoormust ehk minimeerida maksmisele kuuluvat maksusummat;
- maksudest kõrvalehoidumise mõttetus ja selle tagajärjed. Tegemist ei ole ainult seletamisega, millised karistused on ettenähtud maksudest kõrvalehoidumise eest. Siinkohal on oluline seletada, kuhu jõuab riik ning ühiskond, kui kõik hakkavad maksudest kõrvale hoiduma (st tasulised lõunad koolis, tasu esmaabi eest, igakuised maksed teekasutamise eest jms). Kui inimene ei maksa makse, siis riik ei saa tagada talle erinevaid garantiisid nagu näiteks haigushüvitist, vanemapalka vms.

Kooli peetakse traditsiooniliselt teadmiste andmise viisiks, seega saab seda kasutada maksuteadlikkuse arendamiseks. Siinkohal peab meeles pidama, et kasulik võib olla ainult eakohane ja hästi struktureeritud õppekava. (Nwana & Richards, 2010, p. 63) Nii finantskirjaoskuse kui ka maksuteadlikkuse kujunemine on eriti oluline noorukieas, kuna sel ajal toimub isiksuse intensiivne sotsiaalne küpsemine ning hoiakute kujunemine (Житихина, 2018, стр. 191). Hoiakut võib defineerida inimese hinnangu millegi või kellegi suhtes või kalduvusena reageerida positiivselt või negatiivselt teatud inimtüüpidele, asjadele või

olukordadele (Altmann, 2008, p. 145). Muravlyova rõhutab (2017, pp. 70-71), et peamine abivahend hoiakute mõjutamiseks on teadmiste arendamine ehk sel juhul maksuteadlikkuse arendamine. Seega maksuteadlikkuse õpetamine kujundab tulevaste maksumaksjate hoiakuid maksude maksmise olulisuse suhtes juba nooremas eas, mis on kasulik nii ühiskonnale kui ka valitsusele, kuna hoiakud mõjutavad ka inimeste käitumist ja tehtavaid otsuseid (Altmann, 2008, pp. 145-146). Maksuteadlikkuse õpetamisega suurendatakse ka inimese teadlikkust oma maksukohustuste täitmisest, mis omakorda mõjutab maksukuulekuse kujunemise protsessi. (Supramono & Intasari, 2022, p. 457). Nwanna ja Richards (2010, pp. 63-64) usuvad, et õpilastest, kelle õppekavas on finantskirjaoskuse ja maksuteadlikkuse tunnid, saavad paremad maksumaksjad, kes mõistavad maksude maksmise olulisust, tasuvad makse korrektselt ja õigeaegselt, oskavad paremini enda maksukoormust planeerida ning vähendavad maksudest kõrvalehoidumise juhtumeid.

Kui tulevaste maksumaksjate maksuteadlikkust on võimalik mõjutada kooliprogrammi abil, siis tuleks mõelda ka sellele, milliseid vahendeid tuleks kasutada täiskasvanute maksuteadlikkuse arendamiseks. Esimene võimalik vahend täiskasvanute maksuteadlikkuse mõjutamiseks on informatsiooni jagamine reklaamikampaaniate abil (Стахович, 2008, стр. 67). Reklaamikampaaniate eesmärk on mõjutada reklaamitava kauba või teenusega assotsiatiivseid mõtteid, mis omakorda peab reklaamitajale meelde jääma. Meeldejääv ning korrektselt edastatud reklaam on tõhusa mõjuga inimese mälule, mille tõttu võib muutuda ka tema käitumine. (Vaughan, *et al.*, 2021, p. 672) Siinkohal on Maksu- ja Tolliamet tegelenud viimased aastad erinevate reklaamikampaaniate korraldamisega. Tänapäevaste tehnoloogiate abil on Maksu- ja Tolliametil võimalus jagada erinevat informatsiooni, kasutades meediakanaleid. Mitu aastat tagasi ilmus Maksu- ja Tolliameti YouTube kanalil mitu humoorikat videot, milles räägiti ümbrikupalga maksimisest, tehingupartneri valikust ja postipakkide tellimisest (Maksu- ja Tolliamet, 2019). Aastal 2022 alustas Maksu- ja Tolliamet maksu- ja tollitarkuse projekti, mille eesmärk on tõsta inimeste teadmisi Eesti maksusüsteemist ja tollist (Maksu- ja Tolliamet, 2022b). Aspekt, mis võib takistada informatsiooni mõistmist, on jagatavas teabes kasutatud keeruline väljendus, mis tuleneb õigusaktides kasutatavast spetsiifilisest terminoloogiast (Стахович, 2008, стр. 69; Муравлёва, 2016, стр. 217). Seetõttu on oluline, et jagatav informatsiooni oleks edastatud arusaadavas ja lihtsas keeles. Oluline on ka see, et jagatav informatsioon oleks publitseeritud avalikus keskkonnas (nt internetis), mis teeks selle informatsiooni kergesti kättesaadavaks (Стахович, 2008, стр. 69).

Teised võimalikud vahendid täiskasvanute maksuteadlikkuse arendamiseks on tasuta konsulteerimisvõimalused, täiendavad koolitused ja avalikud kohtumised maksuhalduriga (Стахович, 2008, стр. 67). Siinkohal on oluline, et maksuhalduriga oleks võimalik kontakteeruda ja konsulteerida ka väljaspool ametit ning tööaega, sest inimesel ei ole tihti võimalust tulla tööpäeval ametnike juurde või ta eelistab vahetut kohtumist elektroonilise või telefonivestluse asemel. Nii inimeste kui ka maksuhalduri huvides võiks olla erinevate avalike seminaride ja koolituste korraldamine, mille käigus saab maksuhaldur jagada vajalikku informatsiooni inimestele ehk maksumaksjatele, kes omakorda võivad kohtumisel küsida maksuhaldurilt täiendavat infot ja saada vastused tekkinud küsimustele. (Стахович, 2008, стр. 68-69; Житихина, 2018, стр. 189) Kuna üks olulisemaid probleeme on inimeste umbusaldus maksuhalduri vastu (Стахович, 2008, стр. 68-69), peab maksuhaldur olema avatud, inimesekeskne ning koostööks valmis (Житихина, 2018, стр. 190). Zhitikhina (2018, стр. 191) rõhutab, et maksuteadlikkuse arendamisega võib mõjutada inimeste suhtumist nii maksukohustustesse kui ka umbusaldust maksuhalduri vastu (Стахович, 2008, стр. 69).

Samuti võib mõjutada maksukuulekuse kujunemist kogemus. Teadlikkus on inimese kogemustest õppimise ja saadud teabe kogumise protsess, et saavutada kindlustunnet, mis aitab mõista ja julgustab tegutsema ühes või teises olukorras (Negara & Purnamasari, 2018, p. 87; Hartikayanti & Siregar, 2019, p. 257). Maksuteadlikkuse puhul on oluliseks kogemuseks töökogemus. Ametlik töökogemus toob kaasa õige hoiaku kujunemise, mis võib oluliselt mõjutada inimese tulevast käitumist. (Negara & Purnamasari, 2018, p. 87) Töökogemuse abil täiendab inimene oma maksuteadmisi töötasu maksustamise osas (sh millised maksud on tema palgast kinnipeetavad ning kuidas toimub nende maksude arvutamine). Uuringud näitavad, et inimesed, kellel on suurem ametlik töökogemus, käituvad maksukohustuste täitmisel oluliselt paremini, kui need, kellel ei olnud ametlikku töökogemust (Kwok & Yip, 2018, pp. 375-379; Bandiyono, *et al.*, 2021, pp. 266-268).

Maksuteadlikkuse õiget kujunemist takistatavad tegurid on finantskirjaoskusega seotud teadmiste ja ametliku töökogemuse puudumine, õigusaktides kasutatavad keerulised väljendid ning avaliku ja arusaadava informatsiooni puudumine. Finantskirjaoskus on maksuteadlikkuse baasteadmiste alus (vt joonis 1), seega ilma finantskirjaoskusega on raske arendada maksuteadlikkust (Supramono & Intasari, 2022, pp. 459-460). Ametliku töökogemuse abil omandab inimene teadmisi töötasu maksustamise osas, mis on iga inimese elu lahutamatu osa (Bandiyono, *et al.*, 2021, pp. 268). Informatsiooni puhul, nagu oli ka varem mainitud, on oluline see, et jagatav informatsioon oleks nii kättesaadav kui ka edastatud arusaadavas keeles

(Стахович, 2008, стр. 68-69; Muravlyova, 2017, pp. 70-71). Kättesaadavuse ja arusaadavuse printsiibid tulenevad sellest, et jagatavat informatsiooni võib tarbida ükskõik kes, mistahes vanuses ja haridustasemega inimene. Informatsiooni jagamine peab olema kasulik nii nendele, kes seda tarbivad, kui ka nendele, kes seda jagavad. (Chen & Zhu, 2021, pp. 1195-1203) Ehk maksudega seotud informatsiooni jagamine on kasulik eelkõige inimeste jaoks, sest nad saavad täiendada enda teadmisi maksudest. Ühtlasi on kasulik see ka valitsuse jaoks, sest maksudega seotud informatsiooni jagamine mõjutab ühiskonna maksuteadlikkust.

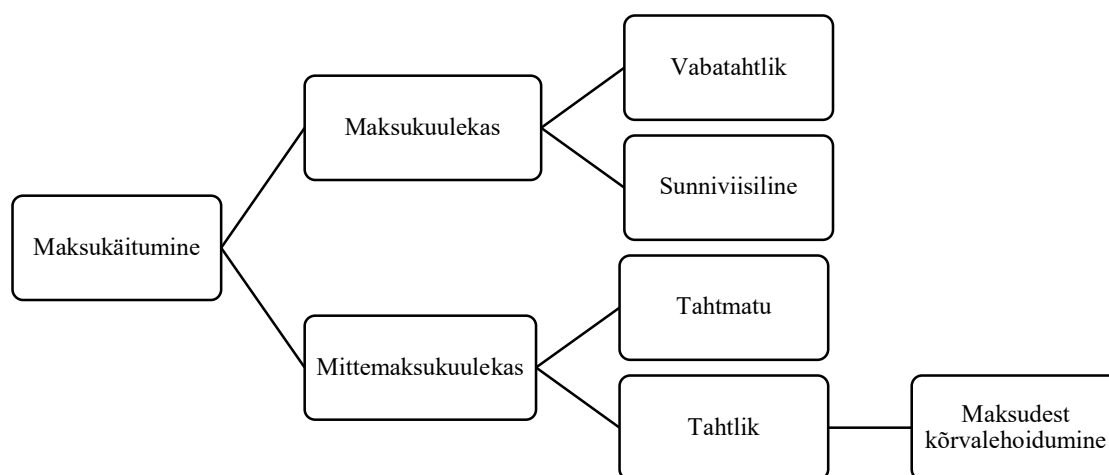
Eeltoodust järeldeb, et maksuteadlikkuse kujunemise protsess vajab palju ressursse, aega ja eeltööd. Maksuteadlikkuse kujunemist soodustavad tegurid on finantskirjaoskuse ja maksuteadlikkuse tundide sisseviimine kooliprogrammi, informatsiooni kättesaadavus, tasuta konsulteerimisvõimalused, täiendavad koolitused ja maksuhalduri avatus. Kõik need aspektid on olulised maksumaksja maksuteadlikkuse kujunemiseks. Samuti võib inimese maksuteadlikkuse kujunemist mõjutada ka tema ametlik töökogemus, mille käigus omandatakse teadmisi töötasu maksustamise kohta. Maksuteadlikkuse õiget kujunemist võivad takistada finantskirjaoskuse puudumine, keeruliste väljendite kasutamine õigusaktides, arusaadava informatsiooni puudumine ja inimeste umbusaldus riigi ning maksuhalduri vastu. Arusaadav, et kõik need tegurid on omavahel seotud, seetõttu on oluline, et riik looks ühiskonna maksuteadlikkuse arendamise süsteemi, kus arvestataks kõigi aspektidega. Maksuteadlikkuse kujunemise protsessiga peab alustama põhikooli tasemel, et juba nooremas eas inimesed omandaksid eluks vajalikke teadmisi. Mida varem hakkab inimene teadma ja mõistma enda maksukohustusi ja -õigusi, seda rohkem on lootust, et maksumaksjana käitub ta oluliselt paremini ja seadusekuulekalt. Selleks, et tulevased maksumaksjad, kes istuvad praegu koolipingis, käituksid paremini ja mõistlikumalt, peab arendama nende maksuteadlikkust juba praegu. Kuna maksuteadlikkuse arendamisega eeldatakse, et inimene suurendab teadlikkust oma maksukohustuste täitmisest, on maksuteadlikkus maksukuulekuse kujunemisel oluline komponent. Järgmises alapeatükis antakse ülevaade maksuteadlikkuse mõjust maksukuulekusele.

1.3. Maksuteadlikkuse mõju maksukuulekusele

Maksuteadlikkus on oluline komponent maksumaksjate maksukuulekuses (Oladipupo & Obazee, 2016, p. 6; Oladipo, *et al.*, 2022, p. 43). Erinevate uuringute tulemustest nähtub, et maksuteadlikkus on tegur, mis oluliselt mõjutab maksumaksja maksukuulekust (Oladipupo & Obazee, 2016, p. 7; Nurkhin, *et al.*, 2018, p. 242; Al-Taffi, *et al.*, 2020, p. 24; Twum, *et al.*,

2020, p. 229; Oladipo, *et al.*, 2022, p. 46). Maksumaksja, kes mõistab maksusüsteemi põhimõtteid ning enda maksuõigusi ja -kohustusi, käitub paremini. Kui maksumaksja ei tea enda maksukohustusi, ei suuda ta neid õigesti täita, mistõttu hakkab ta käituma mittemaksukuulekalt. (Nurkhin, *et al.*, 2018, pp. 242-244) Maksukuulekus on mõiste, mida on üheselt raske defineerida, sest see nähtus hõlmab palju erinevaid teadusharusid (Randlane, 2016, p. 515; Randlane, 2019, p. 16).

Salindeho (2021, p. 5) defineerib maksukuulekust kui kõikide maksukohustuste täitmist. Maksukuulekus viitab sellele, mil määral maksumaksjad maksuseadusi järgivad (James & Alley, 2002, p. 29) ja kuidas nad käituvad enda maksukohustuste täitmisel (Supramono & Intasari, 2022, p. 457). Teisisõnu tähendab maksukuulekus maksustamisele kuuluva summa õiget deklareerimist, deklaratsiooni õigeaegset esitamist ja tasumisele kuuluvate summade tähtaegset tasumist (Fauziati, *et al.*, 2016, pp. 24-25; Nurkhin, *et al.*, 2018, p. 242). Enamasti mõistetakse maksukuulekuse all maksumaksja valmisolekut makse maksta (Randlane, 2019, p. 16). Isiku maksukäitumine võib olla maksukuulekas või mittemaksukuulekas (Randlane, 2016, pp. 517-518; Randlane, 2019, pp. 16-18; vt joonis 2).

Joonis 2. Maksukäitumise jaotamine (Randlane, 2016, pp. 517-518; Randlane, 2019, pp. 16-18; autori koostatud)

Maksukuulekuseks nimetakse maksumaksja käitumist, kui ta täidab kõiki maksumaksja põhikohustusi (OECD, 2009, p. 9). Maksumaksja põhikohustused on (OECD, 2009, p. 9):

- ettevõtlustegevuse registreerimine,
- deklaratsioonide õigeaegne esitamine,
- täieliku ning täpse informatsiooni esitamine ja
- maksukohustuste tähtaegne täitmine.

Maksukuulekas käitumine võib olla vabatahtlik või sunniviisiline (Muehlbacher, *et al.*, 2011, p. 91). Maksukohustuste vabatahtlik täitmine tähendab, et inimene deklareerib ja tasub maksud vabatahtlikult, õigeaegselt ning seaduses sätestatud korras ilma maksuhalduri sekkumiseta (Randlane, 2019, p. 17; James & Alley, 2002, p. 30). Palil ja Mustapha (2011, pp. 10-11) defineerivad maksukohustuste vabatahtlikku täitmist kui maksumaksja valmisolekut järgida maksuseadusi, deklareerida tulusid, nõuda õigeid mahaarvamisi, kasutada seadusega ettenähtud maksusoodustusi ning tasuda kõik maksud õigeaegselt ja korrektselt. Vabatahtlik maksukuulekus viitab üldjuhul maksukohustuste korrektsele arvutamisele, põhjalikule aruandlusele ning täielikule ja õigeaegsele tasumisele maksumaksja vabatahtlikkuse alusel (Brabete & Brabete, 2020, p. 59). Muehlbacher jt (2011, pp. 89-91) rõhutavad, et peamine erinevus vabatahtliku ja sunniviisilise maksukuulekuse vahel on see, et vabatahtlik maksukuulekus sõltub inimese usaldusest maksuhalduri suhtes, aga sunniviisiline maksukuulekus sõltub maksuhalduri võimust. Mida rohkem on maksuhalduril võimalust rakendada sanktsioone, et heidutada maksumaksjad nõuete täitmata järgmisest, seda rohkem on maksumaksjad valmis neid järgima (Tan & Liu, 2016, p. 544). Maksukohustuste sunniviisiline täitmine tähendab, et inimese maksukäitumist mõjutavad maksuhalduri tegevused (nt maksukontrollid, sanktsioonid ja muud sekkumised) ning see on omane ka mittemaksukuulekale käitumisele (Randlane, 2019, p. 17).

Mittemaksukuulekaks maksumaksjaks võib pidada inimest, kes ei täida mõnda maksumaksja põhikohustust. Mittemaksukuuleka käitumise põhjus peitub erinevates valdkondades. Poliitika, maksude administreerimine, ühiskond, haridus ning maksusüsteem on need tegurid, mis võivad soodustada maksumaksja mittemaksukuulekust. Poliitika puhul soodustab maksukohustuste mittetäitmist see, et maksuhalduri ja valitsuse tegevused ei lähtu avalikest huvidest ning maksumaksja usaldus nende vastu kaob. Maksude administreerimise puhul on kahjustatava mõjuga see, kui inimene ei saa tasutud maksude eest kasutada avalikke teenuseid (nt infrastruktuur ei arene ja tervishoiu kvaliteet on halb). Seega ei näe maksumaksja põhjust tasuda

makse õigesti, kuna tasutud maksud ei lähe vajalike teenuste rahastamiseks. Ühiskonna puhul on oluline, et maksumaksja ei tunneks ebavõrdsust, põhjendamatu diskrimineerimist ja jagamist sotsiaalsesse kategooriasse. Hariduse puhul mõjutab maksumaksja maksukäitumist tema teadlikkus vastavast teemast, st kui tal puuduvad vastavad teadmised maksukohustustest, siis ta ei suuda neid korrektselt täita. Maksusüsteemi puhul on oluline, et süsteem oleks arusaadav, õiglane ja proportsionaalne, et maksumaksja saaks maksusüsteemi ülesehitamisest ja põhimõtetest aru. (Brabete & Brabete, 2020, pp. 60-61) Mittemaksukuulekas käitumine võib olla nii tahtmatusest või teadmatusest tulenev eksimus kui ka tahtlik tegevus. Samuti loetakse maksumaksja käitumist mittemaksukuulekaks, kui ta ei täida vähemalt üht maksumaksja põhikohustust (OECD, 2009, p. 9).

Tahtliku mittemaksukuulekuse käitumise tulemus on tavaliselt maksudest kõrvalehoidumine (vt joonis 2). Oluline on eristada maksudest kõrvalehoidumist maksude optimeerimisest. Maksude optimeerimise puhul on tegemist seadusliku tegevusega, kuid maksudest kõrvalehoidumise puhul aga ebaseadusliku tegevusega (James & Alley, 2002, p. 31). Maksude optimeerimine on tasumisele kuuluva maksusumma seaduslik minimeerimine ja maksujärgse tulu maksimeerimine, kasutades maksuseadustega lubatud meetmeid. See tähendab, et isik kasutab kõiki seadusega ettenähtud maksusoodustusi ja lubatud mahaarvamisi selleks, et optimeerida saadud tulu ja maksta võimalikult vähe makse. Maksudest kõrvalehoidumine on tavaliselt maksuseaduste ja -eeskirjade teadlik eiramine ehk mittetäitmine või maksukohustuste täitmise tahtlik vältimine (nt deklaratsioonide mitteesitamine, vale andmete deklareerimine jne). Maksudest kõrvalehoidumise puhul kasutab maksumaksja ebaseaduslikke vahendeid, et vältida maksude maksmist. Füüsilise isiku puhul on tegemist näiteks saadud tulu (ümbrikupalga, üüritulo jmt) varjamise ehk mittedeclareerimisega. Juriidilise isiku puhul on tavaliselt tegemist käibe varjamise, ümbrikupalga maksmise ja kasumi varjatud jaotamisega. (James & Alley, 2002, pp. 31-32; Guiaş & Häinealä, 2021, pp. 231-232)

Maksuteadlikkus on üks peamisi tegureid, mis mõjutab isiku maksukuulekust (Nurkhin, *et al.*, 2018, p. 243). Maksuteadlikkuse ja maksukuulekuse vaheline seos seisneb selles, et teadmised maksumaksja kohustustest ja õigustest ning teadlikkus võimalikest sanktsioonidest on maksukuulekuse kujunemisel statistiliselt olulised (Twum, *et al.*, 2020, p. 229). On läbi viidud palju uuringuid, mille tulemustest nähtub, et inimeste maksuteadlikkus mõjutab nende maksukohustuste täitmist ja maksuseaduste järgmist. Inimeste maksukuulekus sõltub suuresti nende arusaamast maksusüsteemist ja maksuseadustest. Maksumaksja maksukuulekust mõjutab ka olulisel määral see, kui palju ta teab maksudest ja nende tähtsusest, ning tema

arusaam sellest, mida ta saab kogutud maksude eest. Uuringute käigus selgus, et inimestel, kellel oli arusaam maksusüsteemist ja maksude maksmise olulisusest, on kõrgem vabatahtlik maksukuulekus, kui nendel, kellel puudusid isegi maksuteadlikkuse baastadmised. Uuringutest selgus ka see, et need inimesed, kes läbisid maksuteadlikkuse arengule pühendatud koolitused, said parandata enda maksukäitumist ning hakkasid tundma paremini enda maksukohustusi ja -õigusi, mis omakorda aitas neil ka optimeerida enda maksukoormust. (Asrinanda, 2018, pp. 547-548; Hartikayanti & Siregar, 2019, p. 262; Nurkhin, *et al.*, 2018, pp. 248-253; Omondi & Theuri, 2019, p. 289)

Eeltoodust tuleneb, et maksuteadlikkusel on oluline roll maksukuulekuse kujunemises. Maksukuulekust võib defineerida inimese maksukäitumisena, mille puhul eeldatakse, et ta täidab enda maksukohustusi õigesti ja õigeaegselt. Kui inimene ei täida mingit maksumaksja põhikohustust, siis tema maksukäitumist peetakse mittemaksukuulekaks. Maksukuulekust mõjutavad tegurid on erinevad – poliitika, ühiskond, maksusüsteem jne. Maksuteadlikkus on aga üks peamisi tegureid, kuna oma kohustustest ja õigustest teadlik inimene käitub tavaliselt paremini ja õigemini, kui see inimene, kellel vastavad teadmised puuduvad. Seda teooriat tõendavad ka palju uuringuid, milles uuriti maksuteadlikkuse mõju maksukuulekusele ning nende vahelist seost. Uuringute tulemustest lähtudes mõjutab maksualaste teadmiste ja oskuste olemasolu maksukuulekust positiivselt. Seega peab riik arvestama sellega, et maksukuulekuse taseme tõstmiseks ja seda puudutavate küsimuste lahendamiseks peab pöörama suurt tähelepanu ka maksuteadlikkuse taseme arendamisele.

Kokkuvõtvalt on maksuteadlikkus maksundusega seotud teadmiste ja oskuste olemasolu, mis aitab inimesi maksuküsimuste lahendamisel ja maksualaste õigusaktide täitmisel. Maksuteadlikkuse peamised komponendid on maksuteadlikkuse baastadmised, õigusalsed teadmised ja protseduurilised teadmised. Maksuteadlikkuse baastadmiste puhul on oluline finantskirjaoskusega seotud teadmiste ja oskuste olemasolu, milleta ei ole võimalik tõenäoliselt ette kujutada maksuteadlikkuse head taset. Maksuteadlikkuse õigusalsed teadmised viitavad inimese arusaamale maksualastes õigusaktides kasutatavast terminoloogiast ja maksustamise põhimõtetest. Maksuteadlikkuse protseduurilised teadmised hõlmavad arusaama maksukohustuste täitmisest ning maksuhalduriga suhtlemisest. Maksustamisega seotud teadmiste ja oskuste puudumine võib oluliselt piirata inimese võimet teha ratsionaalseid otsuseid ja täita maksumaksja põhikohustusi korrektselt. Inimese maksuteadlikkus avaldab positiivset mõju ka tema maksukuulekusele ehk maksukohustuste täitmisele, mis tähendab, et ta täidab enda maksukohustusi korrektselt ja tähtaegselt. Sellest tuleneb, et ühiskonna

maksuteadlikkuse arengust peab olema huvitatud riik, kes omakorda peab aktiivselt ja põhjalikult tegelema ühiskonna maksuteadlikkuse arenguga. Maksuteadlikkuse õpetamist peab alustama juba koolipingist, et tulevased maksumaksjad oleksid teadlikud tulevastest maksukohustustest ja -õigustest ning hakkaksid tulevikus käituma teadlikumalt, täites oma maksukohustusi korrektselt ja õigeaegselt. Maksuteadlikkuse arenguvõimalus peab olema tagatud kõikidele inimestele, kuna maksuteadlikkuse arendamisega eeldatakse, et inimene suurendab arusaama maksude tasumise tähtsusest ja nende olulisusest riigi toimimises.

2. SISEKAITSEAKADEEMIA MAKSUTEADLIKKUSE HINDAMINE

ÜLIÕPILASTE

Empiirilise osa esimeses alapeatükis antakse ülevaade uuringu läbiviimiseks kasutatud metoodikast, valimist ja protsessist. Järgmises ehk teises alapeatükis analüüsitakse ankeetküsitlusega kogutud andmeid ning väljendatakse tulemusi graafiliselt koos täiendavate selgitustega. Kolmandas alapeatükis keskendutakse uuringu tulemustest tulenevatele järeldustele ja ettepanekutele Sisekaitseakadeemia üliõpilaste maksuteadlikkuse arendamiseks.

2.1. Uuringu metoodika, valim ja protsess

Lõputöö eesmärk oli välja selgitada Sisekaitseakadeemia üliõpilaste maksuteadlikkus. Eesmärgi täitmiseks kasutati lõputöö empiirilises osas kvantitatiivset uurimismeetodit ehk uurimisviisi, mille abil on võimalik selgitada nähtusi, kogudes ja mõõtes erinevaid andmeid (nt seisukohti ja arvamusi) valitud valimis (Park & Park, 2016, pp. 4-5; Sukamolson, 2007, p. 2). Kvantitatiivne uurimismeetod oli lõputöö eesmärgi saavutamiseks sobiv, sest uuritav nähtus ehk maksuteadlikkus on objektiivselt hinnatav ja kvantitatiivselt mõõdetav.

Kvantitatiivse uurimistöö raames kogutakse andmeid tavaliselt küsimustike või testidega (Õunapuu, 2014, lk 55). Lõputöös kasutati andmete kogumiseks ankeetküsitlust (vt lisa 1). Ankeetküsitlus on küsimuste kogum, mis esitatakse valitud valimis olevatele isikutele ja mille kaudu kogutakse vajalikke andmeid edasiseks analüüsiks. Ankeet on käepärane meetod, millega saab uurida isikute teadmisi, ning ankeediga saadud andmestikku võib vaadelda uuritavate soo, vanuserühmade, elukoha või teiste objektiivsete näitajate lõikes. (Kidron, 2007, lk 74) Ankeetküsitlus oli sobivaim meetod lõputöö eesmärgi saavutamiseks, sest see võimaldab koguda andmeid SKA üliõpilaste maksuteadmiste kohta.

Lõputöö uuring viidi läbi kasutades kõikset valimit. Valim on uuritavate objektide osa, mis on eraldatud üldkogumist ja mille kohta soovitakse andmeid koguda. Kõikset valimit kasutatakse juhul, kui uuritakse populatsiooni kõiki objekte. Sel juhul langeb valim kokku populatsiooniga või erineb sellest väga vähe. (Õunapuu, 2014, lk 140-142) Lõputöö raames koostatud ankeetküsitluse valimi moodustasid SKA üliõpilased, kes õpivad 2023. aastal Finantskolledžis (edaspidi FK), Justiitskolledžis (edaspidi JK), Politsei- ja Piirivalvekolledžis (edaspidi PPK) ja Päästekolledžis (edaspidi PÄK). Tegemist on kõikse valimiga, kuna sinna kuuluvad peaaegu kõik SKA kadetid (v.a magistritudengid).

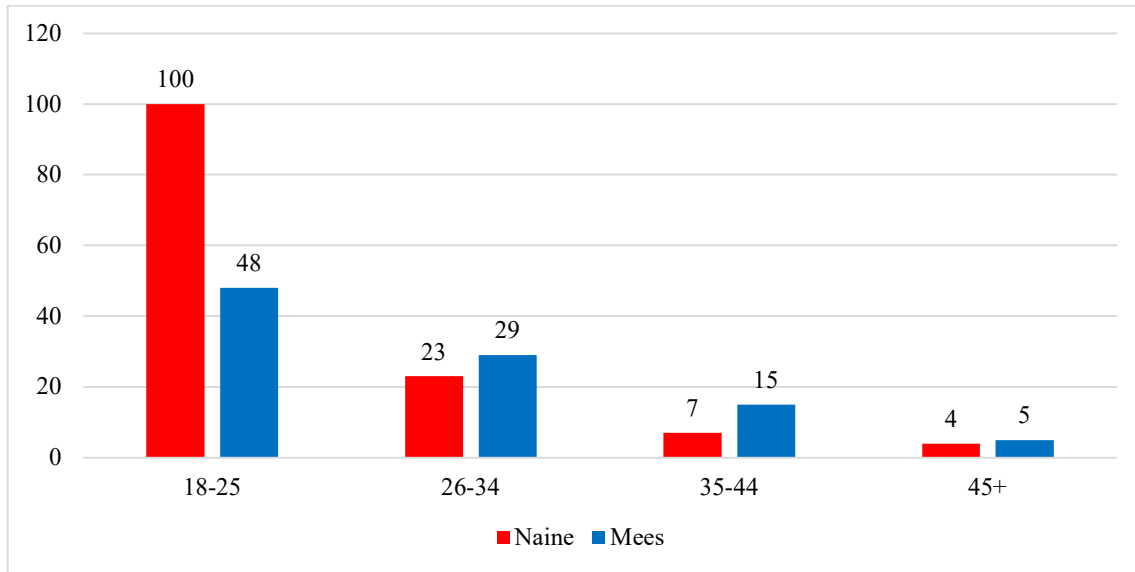
Lõputöö uuringu käigus viidi läbi internetipõhine küsitlus kasutades Google Forms platvormi. Ankeetküsitluse küsimused olid valikvastustega, mis andis vastajatele ette valiku vastuseid, millest nad pidid leidma ühe või mitu sobivat (Õunapuu, 2014, lk 163). Ankeetküsitlus edastati 18.03.2023 SKA kadettidele kadetimeili teel. Sisekaitseakadeemia üliõpilastele saadetud ankeetküsitlus oli anonüümne ehk siis vastajate isik ei olnud tuvastatav. Ankeet oli avatud vastamiseks alates 18.03.2023 kuni 31.03.2023. Ankeetküsitlusele vastas kokku 231 kadetti.

Ankeetküsitlus koosnes 18 küsimusest (vt lisa). Kuue esimese küsimusega koguti taustaandmeid (sh sugu, vanus, töökogemus jms). Küsimustiku suurema osaga (küsimused 7-17) uuriti, kui teadlikud on SKA kadetid maksudest ja Eesti maksusüsteemist, mis võimaldas hinnata nende maksuteadlikkust. Küsimuste koostamise aluseks võeti varasemalt maksuteadlikkuse teemal kirjutatud lõpu- ja magistritööde uuringutes kasutatavatest küsimustest (Tjukina, 2013, p. 79; Aljaste, 2020, p. 53; Lennuk, 2021, pp. 49-50), Eesti elanike maksutahte uuringus kasutatavatest küsimustest (Kantar Emor, 2022, pp. 16-17) ning Maksu- ja Tolliameti loodud maksutarkuse materjalist (Maksu- ja Tolliamet, 2022b). Küsimustiku viimase küsimusega koguti informatsiooni kadettide soovist teada rohkem maksudest. Järgmises alapeatükis analüüsitakse ankeetküsitlusega kogutud andmeid.

2.2. Maksuteadlikkuse ankeetküsitluse tulemuste kokkuvõte

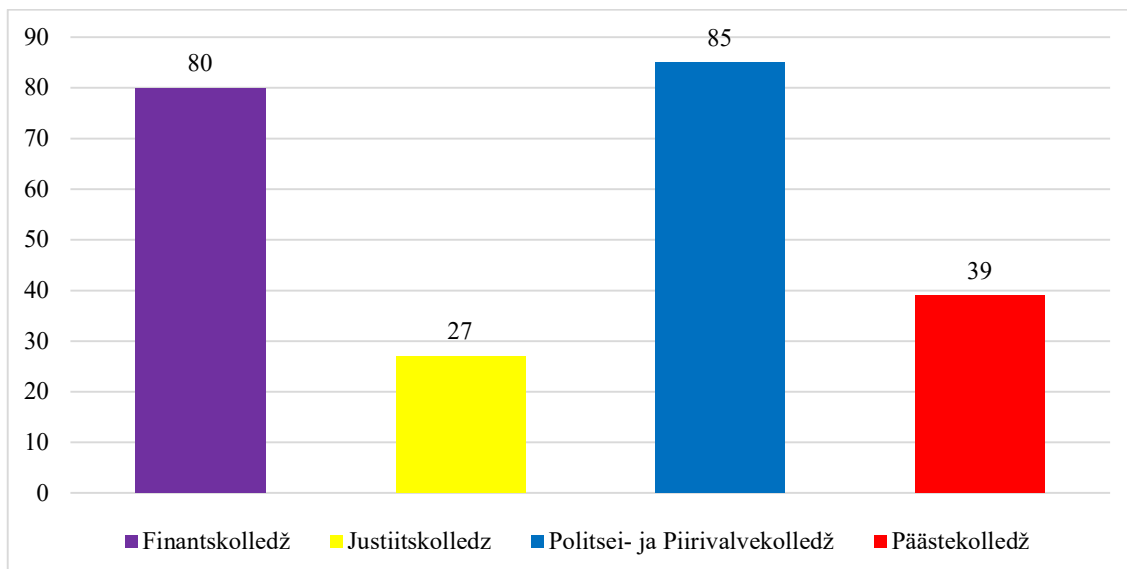
Lõputöö teine uurimisülesanne oli analüüsida ankeetküsitluse tulemusi, et välja selgitada Sisekaitseakadeemia üliõpilaste maksuteadlikkuse tase, ning kaardistata saadud tulemused kolledžite lõikes. Alapeatükis tutvustatakse ankeetküsitlusega kogutud andmete analüüsimist ja kirjeldatakse saadud tulemusi ning visualiseeritakse neid jooniste ja tabelitega.

Ankeetküsitluse tulemusi analüüsiti kasutades kirjeldavat statistikat, mille eesmärk on kogutud andmete organiseerimine ja informatsiooni ülevaatlilik ning kompaktne esitamine (Õunapuu, 2014, lk 184). Kogutud andmeid analüüsiti kasutades Excel programmi, mis omakorda võimaldas kiiresti ja mugavalt arvutada protsente ja keskmisi väärtuseid. Tulemuste visualiseerimiseks kasutati Word programmi võimalusi, mille abil koostati vastavad joonised. Visualiseerimise eesmärk on ülevaatliliku ja kompaktse informatsiooni edasiandmine ning järelduste tegemine (Õunapuu, 2014, lk 184).

Joonis 3. Vastajate sugu ja vanus, vastajate arv (autori koostatud küsimustiku vastuste põhjal)

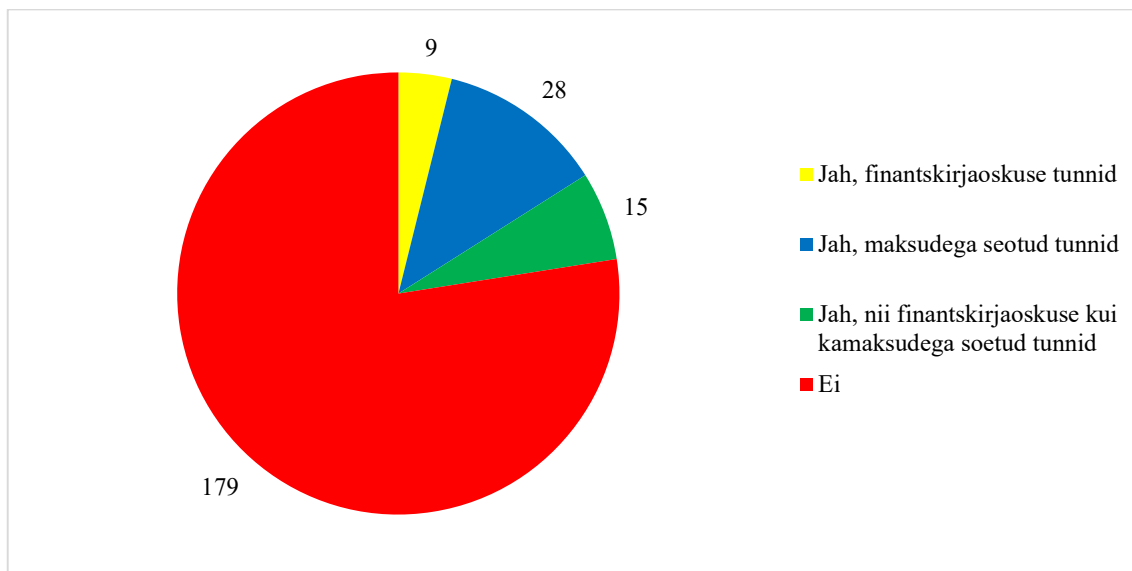
Ankeetküsitluse esimene ja teine küsimus puudutasid kadettide sugu ja vanust. Joonisest 3 nähtub, et küsitlusele vastas 100 naist vanuses 18-25 aastat, mis moodustas 43,29% vastajate koguarvust. Ligikaudu viiendik ehk 20,78% vastajatest oli samavanused mehed. Teistest vanuserühmadest kadette oli oluliselt vähem. 9,96% ja 12,55% vastajate kogu arvust moodustasid 26-34-aastased naised ja mehed. 35-44-aastaseid naisi ja mehi oli veelgi vähem – 3,03% ja 6,49%. Vähem kui 2,5% oli naisi (1,73%) ja mehi (2,17%), kelle vanus oli 45+ aastat.

Joonis 4. Kolledžite esindajate arv, vastajate arv (autori koostatud küsimustiku vastuste põhjal)

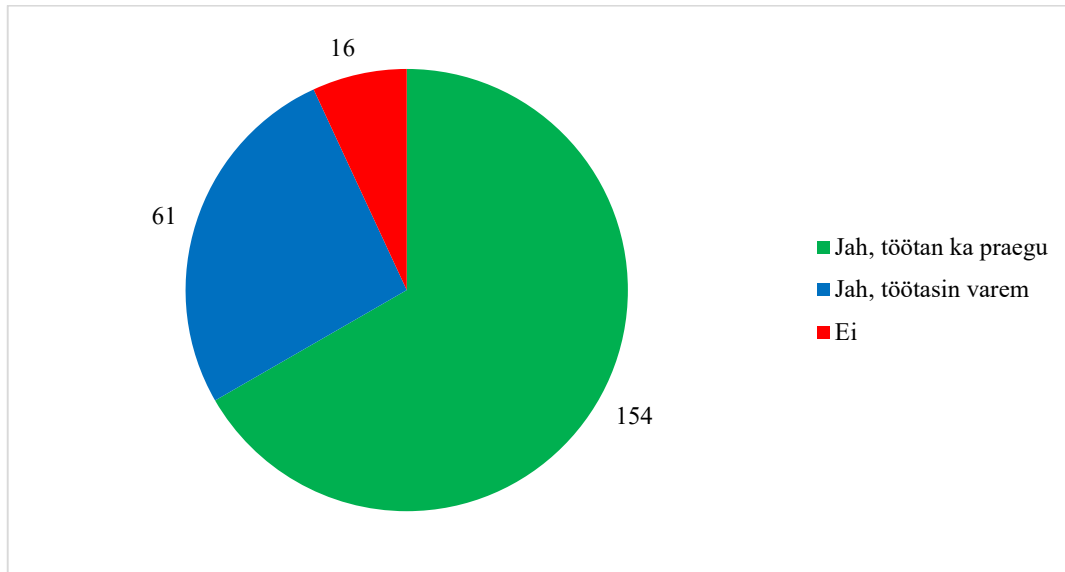
Kolmandas küsimuses pidi kadett valima, millises kolledžis ta õpib. Kolledži määramine oli selle uuringu raames oluline, sest osa kadetidest omandab maksundusega seotud haridust, mis

võis oluliselt mõjutada uuringu tulemusi. Joonisest 4 nähtub, et ankeetküsitlusele vastamises osales 85 Politsei- ja Piirivalvekolledži kadetti, mis moodustas 36,80% vastajate koguarvust. Peaaegu sama osakaaluga (34,63% ehk 80 kadetti) osalesid ka Finantskolledži kadetid. Päästekolledžist vastajaid oli kaks korda vähem (16,88% ehk 39 kadetti). Kõige madalama osakaalu vastajatest ehk 11,69% moodustasid Justiitskolledži kadetid.

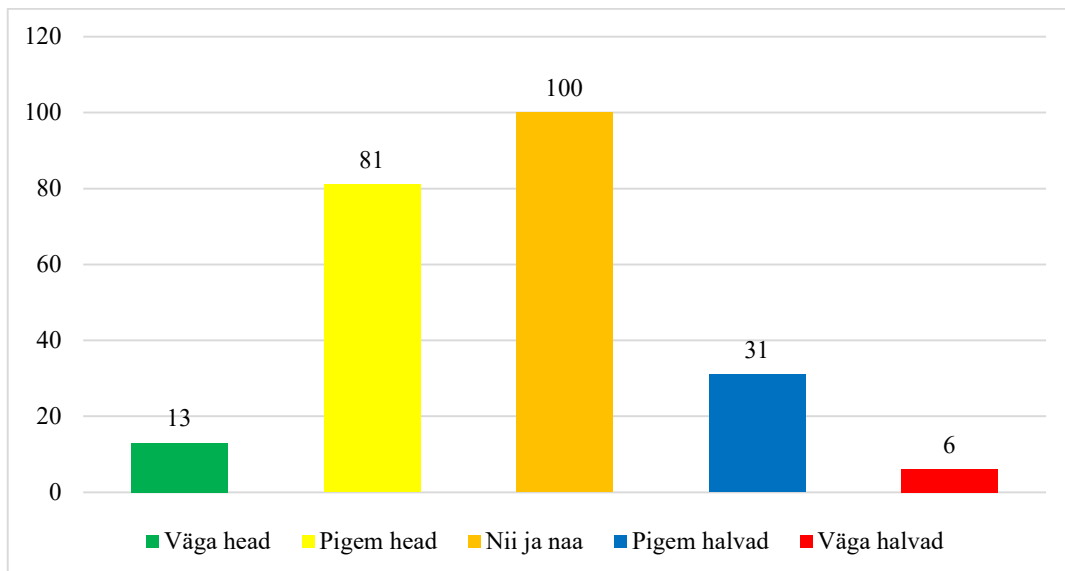
Joonis 5. Finantskirjaoskuse ja maksudega seotud tundide olemasolu põhi- või keskkooli õppekavas, vastajate arv (autori koostatud küsimustiku vastuste põhjal)

Kuna finantskirjaoskuse ja maksuteadlikkuse teemade õpetamine koolis mõjutab maksuteadlikkust positiivselt (vt töö lk 13, 15), uuris autor, kellel vastajatest olid põhi- või keskkoolis finantskirjaoskuse ja/või maksudega seotud tunnid. Joonisest 5 nähtub, et üheksal inimesel ehk 3,90% vastajatest olid koolis finantskirjaoskusega seotud tunnid ja 28 inimesel ehk 12,12% vastajatest – maksudega seotud tunnid. 15 inimest ehk 6,49% vastajate kogu arvust märkis, et neil olid nii finantskirjaoskuse kui ka maksudega seotud tunnid koolis. Peaaegu kolmveerandil vastajatest ehk 77,49% ei olnud põhi- või keskkoolis finantskirjaoskuse või maksudega seotud tunde.

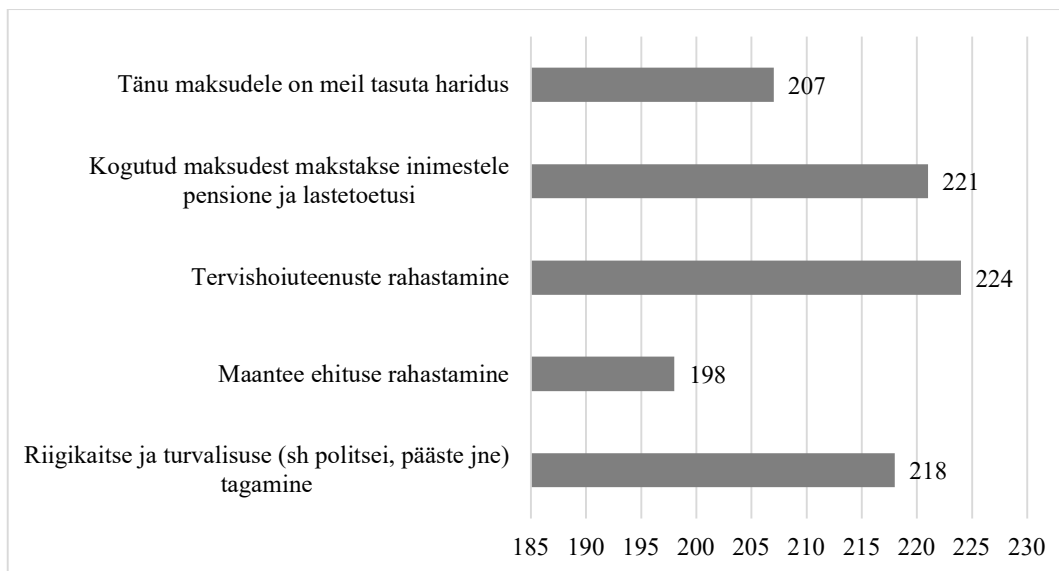
Joonis 6. Töökogemuse olemasolu, vastajate arv (autori koostatud küsimustiku vastuste põhjal)

Töökogemusega on võimalik omandada täiendavaid teadmisi palga maksustamise osas ja kujundada õiget hoiakut maksude suhtes (vt töö lk 16). Viienda küsimusega uuris autor, kas on küsitlusele vastatavatel kadetidel töökogemus, mis võis omakorda mõjutada ka nende maksuteadlikkust. Joonisest 6 nähtub, et töökogemus puudus ainult 16 kadetil ehk 6,93% kogu vastajatest. 61 kadetil ehk 26,40% vastajatest oli eelnev töökogemus ning 2/3 ehk 66,67% vastajatest töötas ka küsitlusele vastamise perioodil.

Joonis 7. Enesehinnang maksuteadmiste osas, vastajate arv (autori koostatud küsimustiku vastuste põhjal)

Kuuendale küsimusele vastamisel pidid kadetid andma hinnangu enda teadmistele Eesti maksusüsteemist. Joonisest 7 nähtub, et 100 kadetti ehk 43,29% vastajatest hindas enda teadmisi keskmiselt, mis tähendab, et nende endi hinnangul ei ole nende maksuteadmised head. 13 kadetti ehk 5,63% vastajate kogu arvust hindas enda teadmisi Eesti maksusüsteemist väga heaks, samal ajal hindas kuus kadetti ehk 2,60% vastajatest enda maksuteadmisi väga halvaks. 81 kadetti ehk 35,06% vastajate kogu arvust hindas enda teadmisi Eesti maksusüsteemist pigem heaks ning 31 kadetti ehk 13,42% vastajatest – pigem halvaks.

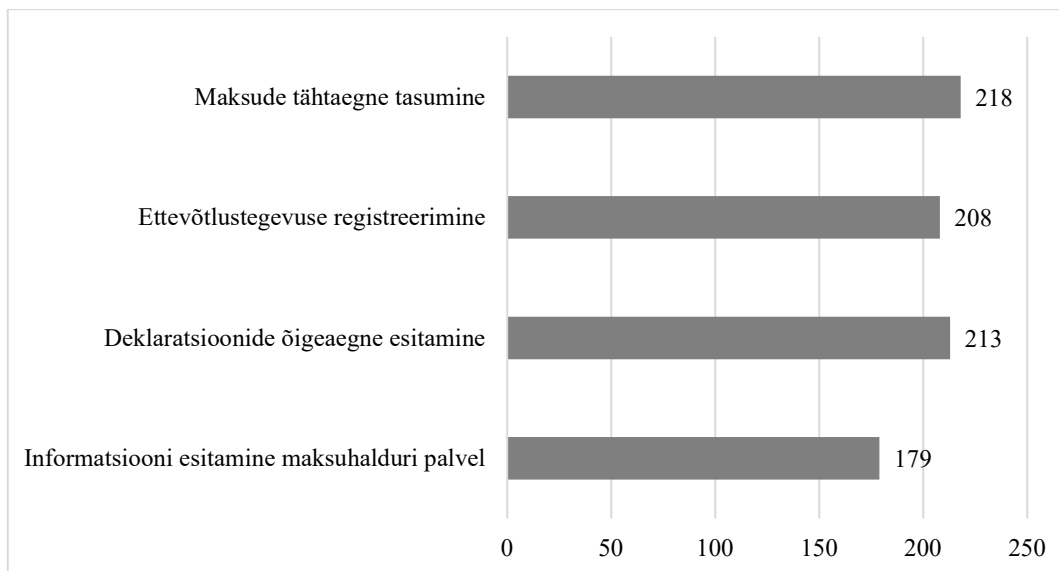

Joonis 8. Maksude kogumise eesmärgid, vastajate arv (autori koostatud küsimustiku vastuste põhjal)

Järgmine küsimus oli suunatud maksude kogumise eesmärkidele. Maksuteadlikkuse baasteadmiste hulka kuulub teadlikkus sellest, miks maksude kogumine on oluline ja milliseid hüvesid saab inimene kasutada tasuta maksude eest (vt töö lk 10). Valikus oli viis avalikku hüvet, mis on tagatud Eestis elavatele inimestele tänu kogutud maksudele. Joonisest 8 nähtub, et kõige sagedamini märkisid kadetid, et kogutud maksudest rahastatakse tervishoidu ja makstakse pensione ning toetusi (96,97% ja 95,67% vastavalt). 218 kadetti ehk 94,37% vastajatest märkis ka seda, et makse kogutakse riigikaitse ja turvalisuse tagamiseks, mis on eriti oluline riigi toimimisprotsessis, kuna riik peab tagama turvalist keskkonda. Kõige harvemini märgiti, et kogutud maksudest tagatakse tasuta haridus ja rahastatakse maantee ehitust (89,61% ja 85,71% vastavalt). 178 kadetti ehk 77,06% vastajatest märkis, et kõik nimekirjas toodud avalikud hüved on maksude kogumise eesmärgid. Kogutud vastustest saab järeldada, et enamus

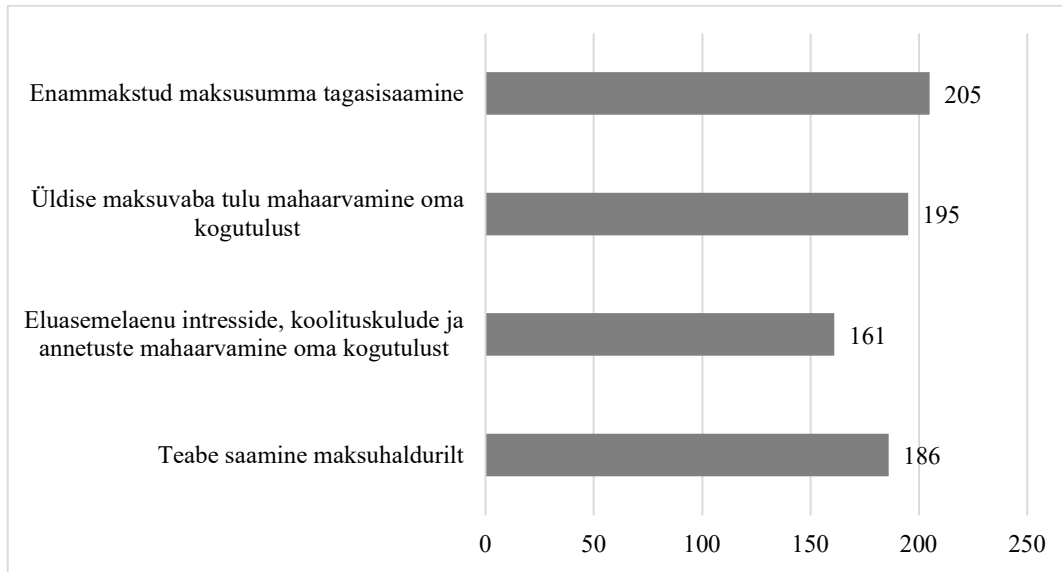
kadette on teadlikud avalikest hüvedest, mis on tagatud Eestis elavatele inimestele kogutud maksude eest.

Teoriale tuginedes (vt töö lk 11) on oluline, et inimene oleks teadlik enda kui maksumaksja kohustustest ja õigustest, seetõttu puudutasid kaks järgmist küsimust maksumaksja kohustuste ja õiguste tundmist. Mõlema küsimuse puhul oli ettenähtud nimekiri teatud maksukohustustest ja -õigustest, mille hulgast pidid kadetid valima nende hinnangul sobivad vastused.

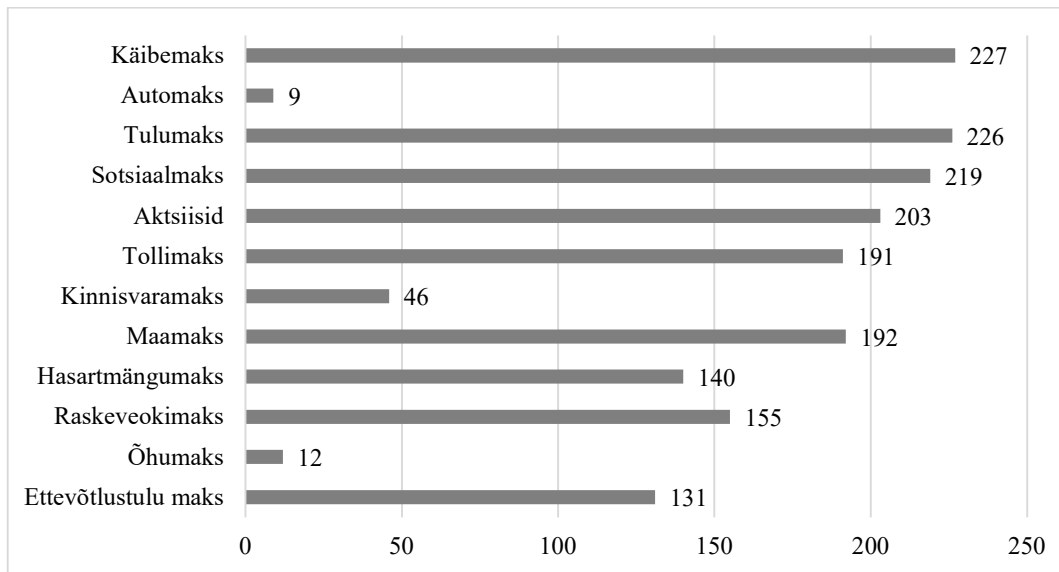
Joonis 9. Maksumaksja kohustused, vastajate arv (autori koostatud küsimustiku vastuste põhjal)

Joonisest 9 nähtub, et küsimusele „Millised kohustused on maksumaksjal?“ vastas 218 kadetti ehk 94,37% vastajate kogu arvust, et maksumaksjal on kohustus tasuda makse tähtaegselt. 213 kadetti (92,21%) märkis maksumaksja kohustusena ka deklaratsioonide õigeaegset esitamist. Ettevõtlustegevuse registreerimist pidas maksumaksja kohustuseks 208 kadetti ehk 90,04% vastajate kogu arvust. Maksuhalduri palvel informatsiooni esitamist pidas maksumaksja kohustuseks peaaegu kolmveerand ehk 77,45% vastajatest. 155 kadetti ehk 67,10% vastajate kogu arvust märkis, et kõik nimekirjas toodud punktid on maksumaksja kohustused. Küsitluse tulemustest nähtub, et SKA kadetid on suuremas osas teadlikud, millised kohustused on maksumaksjal. Arusaam maksukohustusest on oluline, kuna igapäevast meid saab teatud ajal maksumaksjaks, kellel on eelmainitud kohustused.

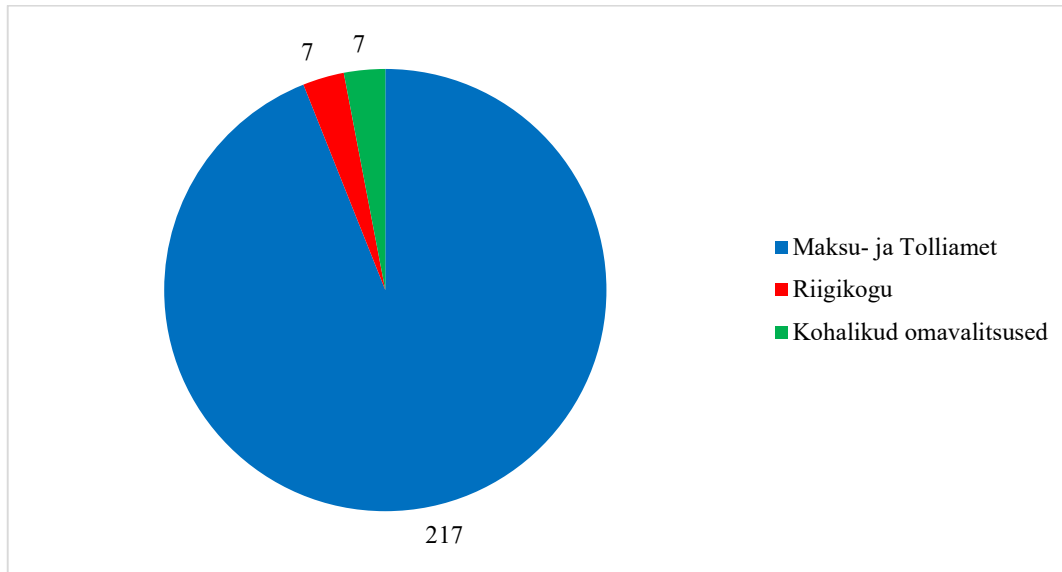
Joonis 10. Maksumaksja õigused, vastajate arv (autori koostatud küsimustiku vastuste põhjal)

Lisaks maksukohustuste mõistmisele on oluline, et maksumaksjad teaksid, millised õigused on neile seadusega tagatud. Joonisest 10 nähtub, et kõige sagedamini märkisid kadetid (88,74%), et maksumaksjal on õigus saada tagasi enammakstud maksusumma. Samuti oli 84,42% vastajatest teadlik ka sellest, et maksumaksjal on õigus üldise maksuvaba tulu mahaarvamisele oma kogutulust. 186 kadetti ehk 80,52% vastajate kogu arvust märkis, et maksumaksjal on õigus teabe saamisele maksuhaldurilt. Küll aga oli kõige harvemini saadud vastus (69,70%) seotud õigusega eluasemelaenu intresside, koolituskulude ja annetuste mahaarvamisele oma kogutulust. Eeldatakse, et vastava teadmise puudumine võib olla tingitud kogemuse puudumisest, st tähendab, et kadetidel ei olnud kokkupuudet selliste kuludega, mis võiksid optimeerida nende maksukoormust (vt töö lk 20). Peaaegu pool ehk 56,28% vastajate kogu arvust märkis, et kõik nimekirjas toodud punktid on maksumaksja õigused. Kogutud vastustest nähtub, et enamus kadetid on üldiselt teadlikud maksumaksja õigustest, kuid peaaegu poolte vastajate (43,72%) teadmised maksumaksja õigustest on pigem puudulikud.

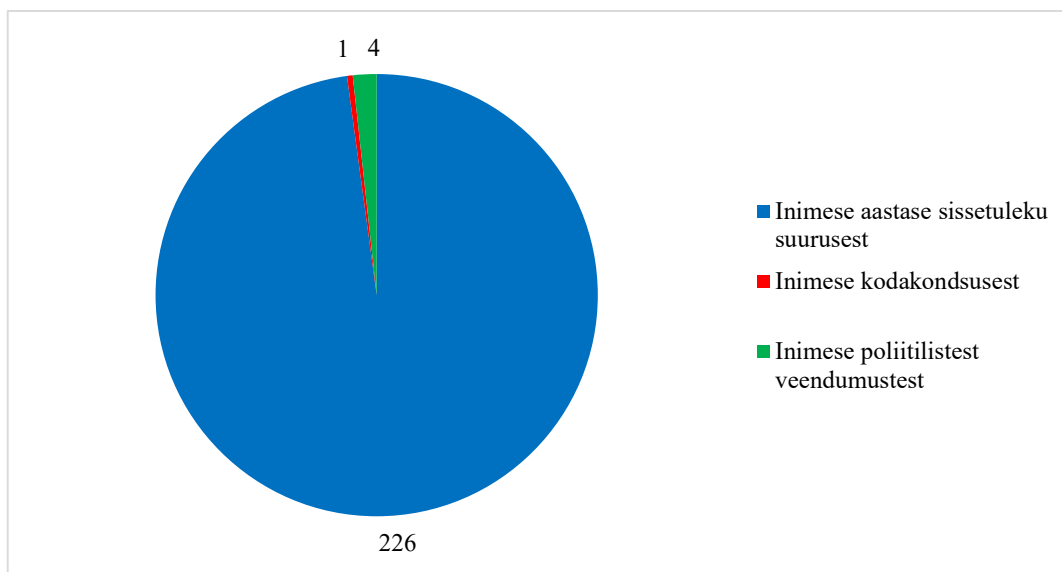
Joonis 11. Eestis kehtivad riiklikud maksud, vastajate arv (autori koostatud küsimustiku vastuste põhjal)

Järgmise küsimuse eesmärk oli uurida, kui teadlikud on SKA kadetid sellest, millistest riiklikest maksudest koosneb Eesti maksusüsteem. Valikvastuste hulka oli lisatud nii tegelikkuses Eestis kehtivad riiklikud maksud kui ka muud, mis ei kehti Eestis (nt automaks ja kinnisvaramaks) või ei kehti üldse (nt õhumaks). Joonisest 11 nähtub, et kuus levinuimat vastust olid käibemaks (98,27%), tulumaks (97,84%), sotsiaalmaks (94,81%), aktsiisid (87,88%), maamaks (83,12%) ja tollimaks (82,68%). Eelnimetatud maksud on Eestis kehtivad riiklikud maksud. Muud Eestis kehtivad riiklikud maksud (st hasartmängumaks, raskeveokimaks ja ettevõtlustulu maks) olid märgitud harvemini (vastavalt 60,61%, 67,10% ja 56,71%). Mõned kadetid märkisid, et Eestis on sellised riiklikud maksud nagu automaks (3,90%), kinnisvaramaks (19,91%) ja õhumaks (5,19%). Ainult 65 kadetti ehk 28,14% vastajate kogu arvust märkis õigesti kõik Eesti maksusüsteemis olevad riiklikud maksud. Kogutud vastustest nähtub, et kadetid on suuremas osas teadlikud nendest riiklikest maksudest, millega nad tihedamini kokku puutuvad (nt käibemaks, tulumaks, sotsiaalmaks jms). Teadlikkus spetsiifilistest maksudest (nt hasartmängumaks ja raskeveokimaks) oli madalamal tasemel, kuna nendega puutuvad kokku tavaliselt juriidilised isikud. Saadud tulemustele vaadates saab järeldada, et kadettide üldine teadlikkus Eestis kehtivatest riiklikest maksudest on pigem puudulik, kuna peaaegu viiendik vastajatest ehk 21,65% märkis ka neid makse, mis üldse ei kehti Eestis. Selline tulemus võib olla tõenäoliselt ka seepärast, et kadetid võisid suhtuda ankeetküsitluse täitmisesse kergekäeliselt.

Joonis 12. Riiklike maksude maksuhaldur, vastajate arv (autori koostatud küsimustiku vastuste põhjal)

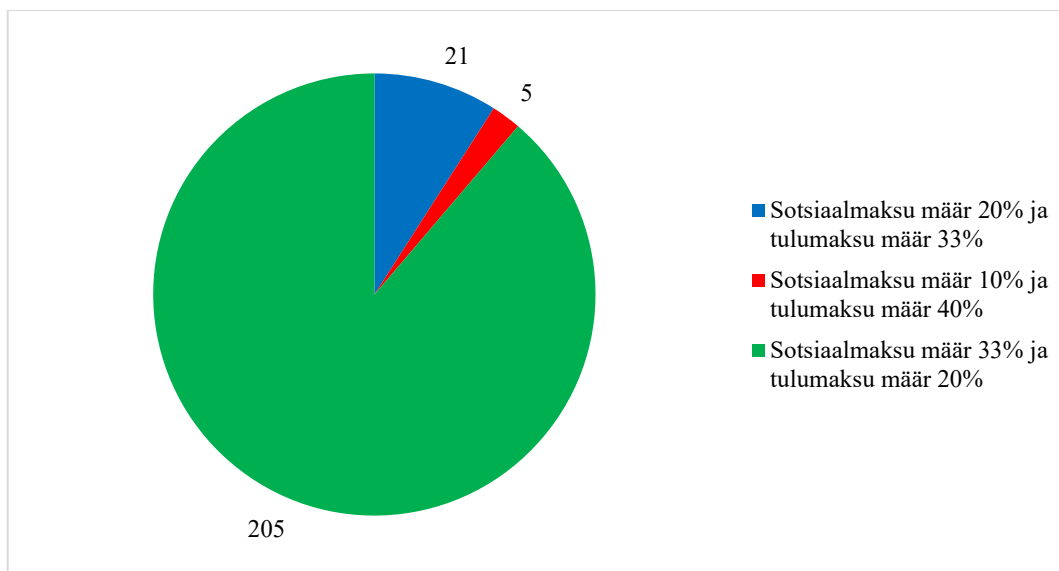
Joonisest 12 nähtub, et küsimusele „Kes on riiklike maksude maksuhaldur?“ vastas 217 kadetti ehk 93,94% vastajatest õigesti, märkides riiklike maksude maksuhalduriks Maksu- ja Tolliameti. Ülejäänud 6,06% ehk 14 kadetti pidas riiklike maksude maksuhalduriks riigikogu ja kohalikke omavalitsusi. Saadud tulemustest lähtudes nähtub, et enamus kadette on teadlik sellest, kes on riiklike maksude maksuhaldur, mis omakorda viitab nende maksuteadlikkuse protseduurilistele teadmistele (vt töö lk 11-12).

Joonis 13. Maksuvaba tulu määra sõltuvus, vastajate arv (autori koostatud küsimustiku vastuste põhjal)

Joonisest 13 nähtub, et küsimusele „Millest sõltub inimese üldine maksuvaba tulu määr?“ vastas 226 kadetti ehk 97,84% vastajatest õigesti, märkides vastuseks inimese aastase sissetuleku suuruse. Ülejäänud 2,16% ehk viis kadetti arvas, et inimese üldine maksuvaba tulu määr sõltub tema poliitilistest veendumustest või kodakondsusest. Kogutud vastustest nähtub, et enamik kadette on teadlik sellest, et üldine maksuvaba tulu määr sõltub inimese aastase sissetuleku suurusest. Vastav teadmine on oluline selleks, et inimene oskaks arvutada ka võimalikku maksukoormust, mis tal tekitab sissetuleku saamisega.

Küsimustiku 13. küsimus puudutas brutopalka ja netopalka erinevuse tundmist. 219 kadetti ehk 94,81% vastajate kogu arvust oskas õigesti vastata küsimusele „Mis erinevus on brutopalgal ja netopalgal?“, märkides, et brutopalk on summa, millest lähevad maksud maha, ja netopalk on summa, mille saab inimene realselt kätte. Ülejäänud 5,19% ehk 12 kadetti arvas vastupidi. Saadud vastustest saab järeldada, et enamus kadette teab, mille poolest erineb brutopalk netopalgast. On oluline, et inimene mõistaks, mis on brutopalk ja netopalk, kuna vastava arusaama puudumine võib anda eelise pahausksele tööandjale, kes võib kuritarvitada töötaja usaldust ja kasutada tema mitteteadlikkust.

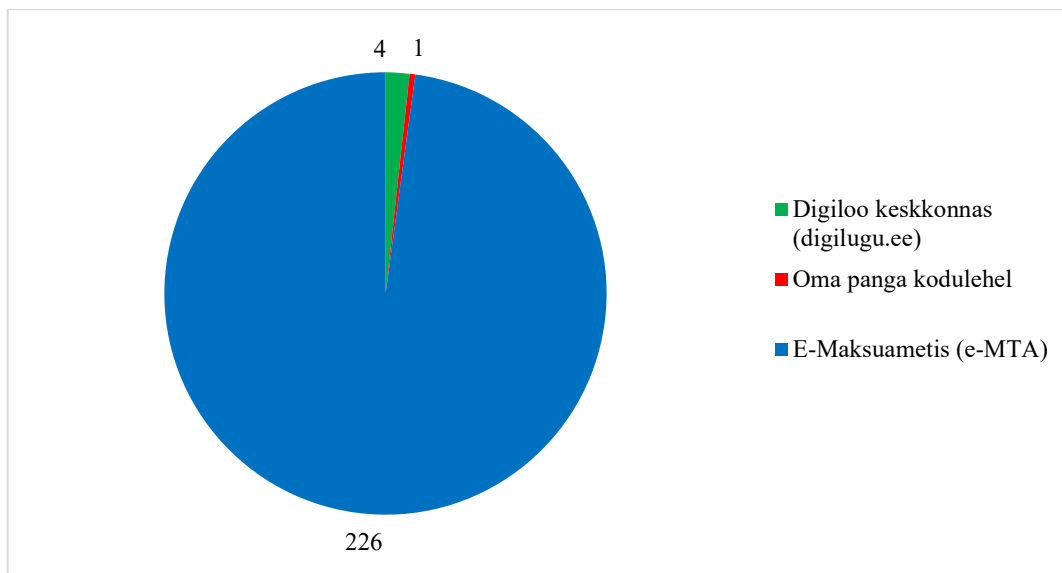

Joonis 14. Sotsiaalmaksu ja tulumaksu määrad, vastajate arv (autori koostatud küsimustiku vastuste põhjal)

Järgmine küsimus puudutas kadettide teadlikkust sotsiaalmaksu (edaspidi SM) ja tulumaksu (edaspidi TM) määradest. Joonisest 14 nähtub, et 205 kadetti ehk 88,74% vastajatest märkis õigesti SM määraks 33% ja TM määraks 20%. Ülejäänud 26 kadetti märkis muid maksumäärasid – SM 20% ja TM 33% või SM 10% ja TM 40% (vastavalt 9,09% ja 2,16%

vastajate kogu arvust). Kogutud vastustest nähtub, et enamus kadette on teadlik sotsiaalmaksu ja tulumaksu määradest. Mõlemad eelmainitud maksud on tööjõumaksud – tulumaksu peab tööandja kinni töötaja brutopalgast ja sotsiaalmaksu maksab tööandja töötaja brutopalgale juurde. Nagu ka eelneva küsimuse puhul on oluline, et töötaja mõistaks, millised maksud on tema brutopalgast kinnipeetavad ja millised maksud on tööandja kulu, kuna sellise teadmise puudumist võib pahauskne tööandja samuti kuritarvitada.

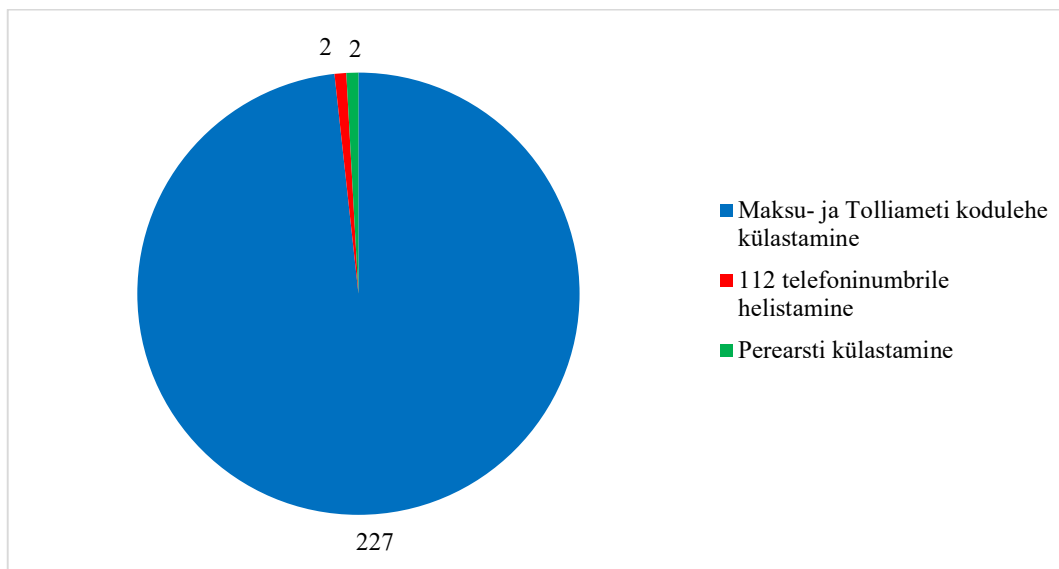
Jätkates palga ja selle maksustamise teemat, uuriti ka kadettide valmisolekut võtta vastu ümbrikupalka ehk deklareerimata töötasu. 15. küsimusega kirjeldati kadettidele olukorda, kus tööle asumisel ütleb tööandja, et ta ei registreeri töötajat töötamiseregistris ja maksab talle palka sularahas. Tööandja põhjendab seda sellega, et jättes maksud maksmata, saab töötaja rohkem raha kätte. 221 kadetti ehk 95,67% vastajate kogu arvust ei nõustuks tööga, kus pakutakse ümbrikupalka, mis on tegelikkuses väga hea tulemus. Küll aga kümme kadetti ehk 4,33% vastajatest märkis, et oleks nõus selle tööpakkumisega, mille puhul jääb palk deklareerimata ja maksud maksmata.

Joonis 15. Tuludeklaratsiooni esitamine, vastajate arv (autori koostatud küsimustiku vastuste põhjal)

Joonisest 15 nähtub, et küsimusele „Kus Te saate esitada oma tuludeklaratsiooni?“ vastas 226 kadetti ehk 97,84% vastajatest õigesti, märkides tuludeklaratsiooni esitamise keskkonnaks E-Maksuameti (e-MTA). Ülejäänud 2,16% ehk viis kadetti vastas, et nad saavad esitada tuludeklaratsiooni digiloo keskkonnas või oma panga kodulehel. Saadud tulemustest lähtudes

nähtub, et enamus kadette on teadlik sellest, millist keskkonda kasutatakse tuludeklaratsiooni esitamiseks.

Joonis 16. Maksudega seotud info leidmine, vastajate arv (autori koostatud küsimustiku vastuste põhjal)

Eelviimase küsimusega uuriti, millist võimalust kasutaksid kadetid, et saada maksudega seotud informatsiooni. Joonisest 16 nähtub, et enamus kadette ehk 98,28% märkis, et maksudega seotud info leidmiseks külastaksid nad Maksu- ja Tolliameti kodulehekülge. Ülejäänud 1,73% ehk neli kadetti vastas, et nad pöördusid perearsti juurde või helistaksid hädaabinumbrile. Kogutud vastustest nähtub, et peaaegu kõik kadetid teavad, kust on võimalik leida maksudega seotud informatsiooni. Selle küsimuse puhul on oluline märkida, et kõikidest kolledžitest oli PÄK ainuke, kelle vastajatest 100% vastasid sellele küsimusele õigesti.

Kahe eelkirjeldatud küsimuse puhul on tegemist maksuteadlikkuse protseduuriliste teadmistega (vt töö lk 11-12), mis tähendab, et inimene on teadlik sellest, kelle poole ta pöördub maksude ja maksustamisega seotud küsimusega ning kes vastutab riigis kehtiva maksusüsteemi haldamise eest. Nendele küsimustele vastamist lihtsustas ilmselt see, et võimalike vastuste nimekiri oli loogiline ja välistamisega lahendatav (nt digiloos ega panga kodulehel ei ole funktsiooni, mille abil saaks esitada tuludeklaratsiooni, seega õige vastus on e-Maksuamet).

Viimase küsimusega „Kas Te tahaksite maksudest ning enda maksukohustustest ja -õigustest rohkem teada (nt milliseid maksusoodustusi võiksite kasutada)?“ uuriti kadettide soovi täiendada oma maksuteadlikkust. 196 kadetti 84,85% vastajate kogu arvust märkis, et soovib

teada maksudest ja enda kui maksumaksja kohustustest ning õigustest rohkem. Ülejäänud 15,15% ehk 35 kadetti vastas sellele küsimusele eitavalt. Seega on kadetidel endil soov olla teadlikum maksudest ja maksukohustustest ning -õigustest. Sellele tuginedes tuleb rõhutada seda, et SKA peab pöörama rohkem tähelepanu kadettide maksuteadlikkuse arendamisele ja maksuteadmiste täiendamisele.

Maksuteadlikkuse taseme hindamiseks analüüsiti iga kadeti vastuseid eraldi. Küsimustikus oli 11 küsimust (nr 7-17), mis oli mõeldud kadettide maksuteadlikkuse hindamiseks. Iga õige vastuse eest oli võimalik saada 1 punkt. Küsimuste puhul, kus oli mitu õiget vastust, hinnati vastust proportsionaalselt (nt kui neljast õigest vastusest oli valitud ainult kaks, sai kadett 0,5 punkti). Saadud tulemused arvutati protsentidesse ümber selleks, et analüüsida õigete vastuste osakaalu kogu küsimustikus. Maksuteadlikkuse hindamiseks oli koostatud vastav hindamisskaala (vt tabel 1).

Tabel 1. Maksuteadlikkuse tase (autori koostatud)

Maksuteadlikkuse tase	Väga halb	Halb	Keskmine	Hea	Väga hea
Tulemus (%-des)	0-24	25-49	50-74	75-89	90-100

Alljärgnevas tabelis on välja toodud vastajate arv, minimaalne tulemus, maksimaalne tulemus, keskmine tulemus ning maksimaalset tulemust saavutanud kadettide arv kogu akadeemia ja iga kolledži kohta.

Tabel 2. Maksuteadlikkuse küsitluse tulemused (autori koostatud küsimustiku vastuste põhjal)

	SKA	FK	JK	PPK	PÄK
Vastajate arv	231	80	27	85	39
Minimaalne tulemus (%-des)	6,36	6,36	7,36	44,36	66,09
Maksimaalne tulemus (%-des)	100	100	100	100	100
Keskmine tulemus (%-des)	90,76	96,25	87,65	88,76	90,37
Maksimaalset tulemust saavutanud kadettide arv	43	31	3	4	5

Tabelist 2 nähtub, et SKA kadettide keskmine tulemus oli 90,76%, mida võib pidada väga heaks maksuteadlikkuseks. Peaaegu viiendik ehk 18,61% vastajate kogu arvust saavutas maksimaalse tulemuse. Küsitluse minimaalseim tulemus oli 6,36%, mida võib pidada suhteliselt halvaks maksuteadlikkuseks. Kõige kõrgem keskmine oli FK kadetidel, mis on tõenäoliselt tingitud sellest, et FK kadetid omandavad maksualast haridust ning suurem osa õppekavast koosneb

maksudega seotud tundidest. Kui arvutati SKA kadettide keskmist tulemust ilma FK osaluseta, oli tulemus ikka hea ehk 88,93%, mida võib pidada heaks maksuteadlikkuseks. Küll aga näitas samal ajal ka FK kõige minimaalsemat tulemust ehk 6,36%. Maksimaalse tulemuse saavutanud kadette oli 31 ehk 38,75% FK vastajatest. Väga hea tulemuse näitas PÄK, kelle keskmine tulemus on 90,37%, mida võib pidada väga heaks maksuteadlikkuseks. Maksimaalset tulemust saavutanud kadette oli protsentuaalselt peaaegu kolm korda vähem kui FK-l ehk 12,82%. PÄK minimaalne tulemus oli kõige kõrgem võrreldes teiste kolledžitega – kõige madalam tulemus PÄK-l oli 66,09%, mida võib pidada keskmiseks maksuteadlikkuseks. JK ja PPK keskmised tulemused olid 87,65% ja 88,76%, mida võib pidada heaks maksuteadlikkuseks. JK-st saavutas maksimaalse tulemuse kolm kadetti ehk 11,11% JK vastajatest. JK minimaalne tulemus oli 7,36%, mida võib pidada väga halvaks maksuteadlikkuseks. PPK-st saavutas maksimaalse tulemuse neli kadetti ehk 4,71% PPK vastajatest. PPK minimaalne tulemus oli 44,63%, mida võib pidada halvaks maksuteadlikkuseks.

Kokkuvõtvalt nähtub koondandmete analüüsist, et SKA üliõpilaste maksuteadlikkus on väga hea, kuid siiski esinevad maksuteadmistes teatud puudused (nt teadmatus õigusest eluasemelaenu intresside, koolituskulude ja annetuste mahaarvamisele oma kogutulust, vt töö lk 30), mis nähtub küsimuste vastuste eraldiseisvast analüüsist. Varem oli mainitud, et kolledži määramine on oluline, sest FK kadettide tulemus võis oluliselt mõjutada kogu SKA kadettide maksuteadlikkust, kuid analüüsist nähtub, et FK kadettide keskmine tulemus mõjutas kogu SKA kadettide keskmist tulemust vähem kui 2% võrra – keskmine tulemus FK-ga oli ainult 1,83% kõrgem kui FK-ta.

2.3. Uuringutulemustest tulenevad järeldused ja ettepanekud maksuteadlikkuse tõstmise kohta

Lõputöö uuringu eesmärk oli välja selgitada Sisekaitseakadeemia üliõpilaste maksuteadlikkus. Kadettide maksuteadlikkuse hindamiseks oli koostatud ankeetküsitlus, millega koguti vajalikku informatsiooni, mis omakorda võimaldas anda hinnangu kadettide maksuteadmiste. Küsitluses olevate küsimuste abil oli võimalik hinnata kadettide maksuteadlikkuse baas-, õiguslasa ja protseduurilisi teadmisi, mida käsitleti lõputöö teoreetilises osas (vt töö lk 12). Sama küsitlusega uuriti ka kadettide tausta (sh töökogemust, vastavate ainete olemasolu kooliprogrammis), mis võis omakorda oluliselt mõjutada nende maksuteadlikkust.

Läbiviidud uuringu analüüsist selgus, et SKA kadettide maksuteadlikkus on väga hea, kuna enamuse ankeetküsitluste õigete vastuste osakaal oli rohkem kui 90%, mida võib pidada väga heaks tulemuseks. Nagu oli ka töös varem mainitud (vt töö lk 35), ankeetküsitluse küsimused ei olnud eriti keerulised ning olid kergesti lahendatavad loogika või välistamise abil, mis omakorda soodustas õigete vastuste valimist. Tuginedes sellele, eeldatakse, et küsimustiku lihtsus ja vastuste loogilisus olid need aspektid, mis aitasid kadetidel saavutada väga head tulemust. Kuna maksuteadlikkus on eluvajalike teadmiste ja oskuste kogum (vt töö lk 8), mis on vajalik maksude ja maksustamisega seotud küsimuste lahendamiseks, järeldatakse, et SKA kadetid on suutelised lahendama tekkinud maksuküsimusi, mis võiksid puuduta nende materiaalsel heaolu (nt palga maksustamine).

Lisaks pööratakse tähelepanu sellele, et vastuste analüüsist selgus, et mõnedel kadetidel on olemas ka puudusi maksuteadmistes, mis võivad oluliselt piirata nende võimekust teha õiget otsust maksualaste küsimuste lahendamisel. Näiteks ainult 69,70% vastajate kogu arvust oli teadlik sellest, et maksumaksjal on õigus eluasemelaenu intresside, koolituskulude ja annetuste mahaarvamisele oma kogutulust (vt töö lk 30). Vastava õiguse mitteteadmine piirab inimese võimalust kasutada seadusega ettenähtud soodustusi, et optimeerida enda maksukoormust (vt töö lk 20).

Lisaks analüüsiti eraldi ka kadettide enesehindamist. Rohkem kui poolte vastajate (69,26%) ehk 160 kadeti tulemus oli rohkem kui 90%, mis näitab, et nad on piisavalt teadlikud lihtsatest maksualastest teemadest. Samal ajal hindas enda maksuteadmisi heaks või väga heaks ainult 94 kadetti ehk 40,69% vastajate koguarvust. 13 kadetist ehk 5,63% vastajate arvust, kes hindas enda teadmisi Eesti maksusüsteemist väga heaks, ainult seitse ehk 53,85% saavutas maksimaalse tulemuse küsimustele vastamisel. 37 kadetist, kes hindas enda maksuteadmisi halvaks või väga halvaks, sai 18 ehk 48,65% tulemuse, mis oli rohkem kui 90%. 100 kadetti hindas enda teadmisi maksudest ja maksusüsteemist keskmiselt. Kuna nende keskmine tulemus oli 91,46%, võib pidada nende maksuteadlikkust väga heaks. Sellistele tulemustele tuginedes järeldatakse, et kadetid ei osanud hinnata enda maksuteadmisi objektiivselt, mis võib viidata sellele, et kadetid ei olnud kindlad enda maksualastes teadmistes.

Lõputöö neljas uurimisküsimus ja kolmas uurimisülesanne seisnesid Sisekaitseakadeemia üliõpilaste maksuteadlikkuse arendamise võimaluste väljatöötamises. Siinkohal tuleb rõhutada, et vaatamata uuringu tulemusele, mille järgi on Sisekaitseakadeemia kadettide maksuteadlikkus väga hea, on oluline panustada teadmiste arengusse. Lähtudes maksuteadlikkuse kujunemise

teooriast ja ankeetküsitluse tulemuste analüüsist, teeb autor ettepanekud Sisekaitseakadeemiale. Kuna SKA valmistab ette spetsialiste, kes tulevikus hakkavad töötama Eesti riigi heaks, peab SKA pöörama tähelepanu kadettide teadlikkuse arengule ja teadmiste täiendamisele. Maksuteadmiste õpetamine ei pea olema ainult Finantskolledži kadettide õppekavas, kuna ka teiste kolledžite kadetid vajavad vastavate teadmiste omandamist, sest maksudel on oluline roll riigi toimimises. SKA peab tegema panuse kadettide maksuteadmiste parandamisse ja kindlustustunde kasvatamisse.

Lõputöö uuringu tulemustele tuginedes tehakse ettepanek SKA-le töötada välja aine, mida võiks külastada iga kadett ja mis võiks algselt olla valikainena ning vajadusel muutuda kohustuslikuks aineks. Aine maht ei pea olema eriti suur (nt 1 EAP), kuid see peab sisaldama põhiaspekte, mida peaks teadma iga inimene. Lisaks tehakse ka ettepanek aktiivsemalt kasutada akadeemia sotsiaalmeediat maksutarkuse jagamise eesmärgiga. SKA Facebook'i ja Instagram'i profiilides võiksid olla rohkem maksualaseid küsimusi puudutavaid postitusi, mille abil võib motiveerida inimesi teada saada maksudest ning enda maksukohustustest ja -õigustest rohkem. Samuti on võimalik korraldada sotsiaalmeediate kaudu ka erinevaid projekte, mille abil saab arendada kadettide maksuteadlikkust. Lisaks võiksid akadeemia siseruumides olla temaatilised ja informatiivsed plakatid, millega saaksid tutvuda nii kadetid kui ka akadeemia külalised. Oluline on see, et SKA toetaks kadettide teadlikkuse arengut ning tegeleks sellega aktiivselt ja põhjalikult.

KOKKUVÕTE

Lõputöö aktuaalsus tuleneb Maksu- ja Tolliameti ja siseturvalisuse arengukavadest. Maksu- ja Tolliamet on huvitatud Eesti ühiskonna maksutahte suurendamisest, et tõsta ka inimeste motivatsiooni vabatahtlikult täita enda maksukohustusi. Siseministeerium on aga huvitatud sellest, et siseturvalisuse valdkonnas tegutsevad inimesed oleksid asjatundlikud, ning pöörab tähelepanu sellele, et läbi Sisekaitseakadeemia võib arendada tulevaste ametnike teadlikkust ja täiendada nende teadmisi erinevatest valdkondadest. Tuginedes lõputöö aktuaalsusele, püstitati lõputöö uurimisprobleemina küsimus: milline on Sisekaitseakadeemia üliõpilaste teadlikkus maksudest ja Eesti maksusüsteemist? Uuringust saadud tulemustest lähtudes on Sisekaitseakadeemia üliõpilaste teadlikkus maksudest ja Eesti maksusüsteemist üldiselt väga heal tasemel, kuid esinevad ka teemad, milles on teatud puudused.

Lõputöö eesmärk oli välja selgitada Sisekaitseakadeemia üliõpilaste maksuteadlikkus. Lõputöö eesmärgi täitmiseks oli püstitatud kolm uurimisülesannet. Esimene uurimisülesanne oli analüüsida teoreetiliste allikate alusel maksuteadlikkuse olemust ja selle kujunemist. Teoreetilisele osale tuginedes selgus, et maksuteadlikkus on maksualaste teadmiste ja oskuste kogum, mis seisneb inimese võimes teha ratsionaalseid otsuseid maksude ja maksustamisega seotud küsimuste lahendamisel. Maksuteadlikkuse kujunemine on protsess, mida mõjutavad erinevad tegurid alates perekonnast kuni olukorrani maailmas. Lisaks selgus erinevatest uuringutest, et maksuteadlikkus mõjutab oluliselt inimese maksukuulekust ehk maksukohustuste täitmist.

Teine uurimisülesanne seisnes ankeetküsitluse tulemuste analüüsis, mille põhjal oli võimalik välja selgitada Sisekaitseakadeemia üliõpilaste maksuteadlikkust ning kaardistata tulemusi kolledžite kaupa. Uurimisülesande täitmiseks koostati ankeetküsitlus, mis oli saadetud Sisekaitseakadeemia üliõpilastele vastamiseks, ning selle tulemusena saadi vastused 231 kadetilt. Ankeetküsitluse analüüsist lähtudes saab järeldada, et enamusel kadettidest on elementaarsed teadmised maksudest ja Eesti maksusüsteemist väga heal tasemel. Analüüsitud tulemustest selgus, et kõige parem keskmine tulemus oli Finantskolledži kadettidel (96,25%), kellele järgnesid Päästekolledži kadetid (90,37%), Politsei- ja Piirivalvekolledži kadetid (88,76%) ja Justiitskolledži kadetid (87,65%).

Kolmas uurimisülesanne oli teha uuringu järelduste alusel ettepanekud Sisekaitseakadeemia üliõpilaste maksuteadlikkuse arendamiseks. Vaatamata uuringu heale tulemusele on oluline, et

Sisekaitseakadeemia oleks huvitatud üliõpilaste teadlikkuse arengust. Teoriale ja uuringu tulemustele tuginedes tehti Sisekaitseakadeemia kolm ettepanekut:

1. Maksuteadlikkust puudutava valikaine väljatöötamine, mille raames saaksid üliõpilased täiendada enda teadmisi maksudest ja Eesti maksusüsteemist.
2. Akadeemia sotsiaalmeedia profiilide aktiivsem kasutamine maksutarkuse jagamise eesmärgil, et jagada kasulikku informatsiooni maksudest ja maksusüsteemist ning motiveerida inimesi täiendama enda maksuteadmisi.
3. Teemakohaste ja informatiivsete plakatite paigaldamine akadeemia siseruumidesse, millega võiksid tutvuda üliõpilased ja muud akadeemiat külastatavad inimesed.

Lõputööd on võimalik edasi arendada kahel viisil. Esimene võimalus on teha uuring, mille raames uuritakse teiste Eesti kõrgkoolide üliõpilaste maksuteadlikkust, et saada põhjalikum ülevaade Eesti üliõpilaste maksuteadlikkusest ning selle põhjal teha asjakohasemad järeldused ja ettepanekud üliõpilaste maksuteadlikkuse arendamiseks. Teine võimalus on luua Sisekaitseakadeemias eksperiment, mille raames uuritakse üliõpilaste maksuteadmiste algset taset, korraldatakse mitu seminari maksude ja Eesti maksusüsteemi kohta ning seejärel kontrollitakse üliõpilaste maksuteadmisi, et teha selgeks, kui tugevalt mõjutavad niinimetatud täiendavad koolitused üliõpilaste maksuteadlikkust.

SUMMARY

The topicality of the thesis is based on the development plans of the Tax and Customs Board and internal security. The Tax and Customs Board is interested in increasing the tax willingness of Estonian society in order to increase people's motivation to voluntarily fulfill their tax obligations. However, the Ministry of the Interior is interested in ensuring that people who work in the field of internal security are competent and pays attention to the fact that the research capacity of future officials can be developed and their knowledge of various fields can be improved through the Estonian Academy of Security Sciences. Based on the topicality of the thesis, the question was posed as a research problem of the thesis: what is the knowledge of the students of the Estonian Academy of Security Sciences about taxes and the Estonian tax system? Based on the results obtained in the study, the tax knowledge of the students of the Estonian Academy of Security Sciences is generally at a very good level, but there are also topics with certain deficiencies.

The aim of the thesis was to evaluate the tax awareness of the students of the Estonian Academy of Security Sciences. To fulfill the aim of the thesis, three research tasks were set. The first research task was to analyze the nature of tax awareness and its formation on the basis of theoretical sources. Based on the theoretical part, it turned out that tax awareness is a set of tax-related knowledge and skills, which consists of a person's ability to make rational decisions for solving issues related to taxes and taxation. The development of tax awareness is a process influenced by many different factors, from the family to the state of the world. In addition, various studies revealed that tax awareness significantly affects a person's tax compliance or the fulfillment of tax obligations.

The second research task was to analyze the results of the questionnaire survey, on the basis of which it was possible to evaluate the tax awareness of the students of the Estonian Academy of Security Sciences and map the results by colleges. In order to fulfill this research task, a questionnaire was prepared, which was sent to the students of the Estonian Academy of Security Sciences, as a result of which answers were received from 231 cadets. Based on the analysis of the questionnaire, it can be concluded that the basic knowledge of taxes and the Estonian tax system of the majority of cadets is at a very good level. The analyzed results revealed that the best average result was for the cadets of the Financial College (96,25%), followed by the cadets of the Rescue College (90,37%), the cadets of the Police and Border Guard College (88,76%) and the cadets of the College of Justice (87,65%).

The third research task was to make proposals based on the findings of the study for the development of tax awareness among the students of the Estonian Academy of Security Sciences. Despite the good result of the study, it is important that the Estonian Academy of Security Sciences is interested in the development of students' research abilities. Based on the theory and the results of the study, three proposals were made to the Estonian Academy of Security Sciences:

1. Development of an elective subject on tax awareness, within the framework of which students could improve their knowledge of taxes and the Estonian tax system.
2. More active use of the Academy's social media profiles for the purpose of sharing tax wisdom, in order to share useful information about taxes and the tax system and to motivate people to improve their tax knowledge.
3. Installation of thematic and informative posters in the interior of the Academy, which could be seen by students and other people visiting the Academy.

The thesis can be further developed in two ways. The first option is to conduct a study in which the tax awareness of students of other Estonian higher education institutions is investigated in order to get a more comprehensive overview of Estonian students' tax awareness and based on this to make more relevant conclusions and proposals for the development of students' tax awareness. Another option is to create an experiment at the Estonian Academy of Security Sciences, within the framework of which the initial level of students' tax knowledge is studied, several seminars on taxes and the Estonian tax system are organized, and then the students' tax knowledge is checked in order to make it clear how strongly the so-called additional trainings affect students' tax awareness.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

Aljaste, J.-E., 2020. *Eesti abiturientide maksuteadlikkus. Lõputöö.* Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

Al-Ttaffi, L.H.A., Bin-Nashwan, S.A. & Amrah, M.R., 2020. The Influence of Tax Knowledge on Tax Compliance Behaviour: A Case of Yemeni Individual Taxpayers. *Journal of Business Management and Accounting*, 10(2), pp. 15-30

Altman, T.K., 2008. Attitude: A Concept Analysis. *Nursing Forum*, 43(3), pp. 144-150.

Asrinanda, Y.D., 2018. The Effect of Tax Knowledge, Self-Assessment System, and Tax Awareness on Taxpayer Compliance. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 8(10), pp. 539–550.

Bandiyono, A., Renzo, I.R. & Yuni, B.M., 2021. The Effect of Work Experience and OHS on Tax Office Staff's Performance. *Journal Management*, 25(2), pp. 255-270.

Bogomolov, O., Mamedov, R., Skotnikov, A. & Chasovnikov, S., 2016. Financial Literacy as a Factor of Welfare Improvement. *International Journal of Applied and Fundamental Research*, 1, pp. 380-383.

Bornman, M. & Ramutumbu, P., 2019. A Conceptual Framework of Tax Knowledge. *Meditari Accountancy Research*, 27(6), pp. 823-839.

Bornman, M. & Wassermann, M., 2020. Tax Knowledge for the Digital Economy. *Journal of Economic and Financial Sciences*, 13(1), pp. 1-11.

Brabete, V. & Brabete, I., 2020. Increasing Possibilities of Voluntary Tax Compliance Degree. *Finance: Challenges of the Future*, 20(22), pp. 58-63.

Chen, L. & Zhu, F., 2021. Seller Information Sharing in Online Marketplaces. *Journal of Marketing Management*, 37(11), pp. 1191-1218.

Dobrotă, G., Voda, A.D. & Dumitraşcu, D.D., 2021. The Effects of Fiscal Policy Shocks on the Business Environment. *Journal of Business Economics & Management*, 22(4), pp. 1084-1103.

Eesti Uuringukeskus, 2019. *Eesti elanike maksutahe uuring 2019*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.emta.ee/ariklient/amet-uudised-ja-kontakt/uudised-pressiinfo-statistika/uuring-eesti-elanike-maksutahe> [Kasutatud 15.10.2022].

Eesti Uuringukeskus, 2020. *Eesti elanike maksutahe uuring 2020*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.emta.ee/ariklient/amet-uudised-ja-kontakt/uudised-pressiinfo-statistika/uuring-eesti-elanike-maksutahe> [Kasutatud 15.10.2022].

Enright, J., 2019. 7 Key Components of Financial Literacy for Construction Workers. *Benefits Magazine*, 56 (9), pp. 46-50.

Fauziati, P., Minovia, A.F., Muslim, R.Y. & Nasrah, R., 2016. The Impact of Tax Knowledge on Tax Compliance Case Study in Kota Padang, Indonesia. *Journal of Advanced Research in Business and Management Studies*, 2(1), pp. 22-30.

Guiuş, E. & Hăineală, C., 2021. Tax Avoidance and Tax Evasion in EU: Trends and Effects. *Economic Science Series*, 30(2), pp. 229-238

Handy, J., Pontaru, B., Smythe, T. & Summers, S., 2022. Improving Collegiate Financial Literacy via Financial Education Seminars. *Journal of Financial Planning*, 35(5), pp. 82-106.

Hastuti, R., 2014. Tax Awareness and Tax Education: a Perception of Potential Taxpayers. *International Journal of Business, Economics and Law*, 5(1), pp. 83-91.

Hartikayanti, H.N. & Siregar, I.W., 2019. Effect of Motivation and Awareness on Tax Compliance Among SME's: (Case Study in Cimahi, Indonesia). *The International Journal of Organizational Innovation*, 12(1), pp. 255-265.

Henderson, G.E., Beach, P. & Combs, A., 2021. Financial Literacy Education in Ontario: An Exploratory Study of Elementary Teachers' Perceptions, Attitudes, and Practices. *Canadian Journal of Education / Revue canadienne de l'éducation*, 44(2), pp. 308-336.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P., 2010. *Uuri ja kirjuta*. Tallinn: Medicina.

James, S. & Alley, C., 2002. Tax Compliance, Self-Assessment and Tax Administration. *Journal of Finance and Management in Public Services*, 2(2), pp. 27-42.

Kantar Emor, 2018. *Eesti elanike maksutahe uuring 2018*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.emta.ee/ariklient/amet-uudised-ja-kontakt/uudised-pressiinfo-statistika/uuring-eesti-elanike-maksutahe> [Kasutatud 15.10.2022].

Kantar Emor, 2021. *Eesti elanike maksutahe uuring 2021*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.emta.ee/ariklient/amet-uudised-ja-kontakt/uudised-pressiinfo-statistika/uuring-eesti-elanike-maksutahe> [Kasutatud 15.10.2022].

Kantar Emor, 2022. *Eesti elanike maksutahe uuring 2022*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.emta.ee/ariklient/amet-uudised-ja-kontakt/uudised-pressiinfo-statistika/uuring-eesti-elanike-maksutahe> [Kasutatud 28.12.2022].

Kidron, A., 2007. *Uuriija käsiraamat*. Tallinn: Mondo.

Kwok, B.Y.S. & Yip, R.W.Y., 2018. Is Tax Education Good or Evil for Boosting Tax Compliance? Evidence from Hong Kong. *Asian Economic Journal* 2018, 32 (4), pp. 359–386.

Lennuk, E., 2021. *Narva noorte maksumoraal ja maksuteadlikkus. Lõputöö*. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

Maksu- ja Tolliamet, 2019. *Maksutarkuse videoseeria*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.youtube.com/watch?v=JmLMEVu6nhs&list=PLKNFN0Xcti5humA-GQIfu2JQm9qtf1GBP> [Kasutatud 28.02.2023].

Maksu- ja Tolliamet, 2020. *Maksu- ja Tolliameti arengukava 2020*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.emta.ee/ariklient/amet-uudised-ja-kontakt/maksu-ja-tolliamet/tutvustus-ja-struktuur> [Kasutatud 15.10.2022].

Maksu- ja Tolliamet, 2021a. *Eesti elanike maksutahe*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.emta.ee/ariklient/amet-uudised-ja-kontakt/uudised-pressiinfo-statistika/uuring-eesti-elanike-maksutahe> [Kasutatud 15.10.2022].

Maksu- ja Tolliamet, 2021b. *Maksu- ja Tolliameti arengukava 2021*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.emta.ee/ariklient/amet-uudised-ja-kontakt/maksu-ja-tolliamet/tutvustus-ja-struktuur> [Kasutatud 15.10.2022].

Maksu- ja Tolliamet, 2022a. *Maksu- ja Tolliameti arengukava 2022*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.emta.ee/ariklient/amet-uudised-ja-kontakt/maksu-ja-tolliamet/tutvustus-ja-struktuur> [Kasutatud 15.10.2022].

Maksu- ja Tolliamet, 2022b. *Maksu- ja tollitarkus*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.emta.ee/eraklient/e-teenused-maksutarkus/maksu-ja-tollitarkus> [Kasutatud 28.10.2022].

Mizzi, E., 2021. Cultivating Financial Literacy Through Secondary School Economics Education: Access to Powerful Knowledge. *International Journal for Business Education*, 162 (1), pp. 140-157.

Muehlbacher, S., Kirchler, E. & Schwarzenberger, H., 2011. Voluntary Versus Enforced Tax Compliance: Empirical Evidence for The „Slippery Slope“ Framework. *European Journal of Law and Economics*, 32(1), pp. 89-97.

Muravlyova, T., 2017. Path from Tax Literacy to Tax Culture. *Bulletin of the Saratov State Socio-Economic University*, 82(3), pp. 70-71.

Negara, H.K.S. & Purnamasari, D.I., 2018. The Influence of Taxation Knowledge and Tax Awareness on UMKM to Taxpayer Compliance in the Special Province of Yogyakarta. *Research in management and accounting*, 1(2), pp. 85-91.

Nwanna, G. & Richards, D., 2010. The Imperative of Basic Tax Education For Citizens. *American Journal of Business Education*, 3(9), pp. 61-66.

Nurkhin, A., Novanty, I., Muhsin, M. & Sumiadij, S., 2018. The Influence of Tax Understanding, Tax Awareness and Tax Amnesty toward Taxpayer Compliance. *Jurnal Keuangan dan Perbankan*, 22(2), pp. 240-255.

OECD, 2009. *Managing and Improving Compliance: Recent Developments in Compliance and Risk Treatments*. *Information Note*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.oecd.org/ctp/administration/42490764.pdf> [Kasutatud 29.01.2023].

OECD, 2011. *Measuring Financial Literacy: Core Questionnaire in Measuring Financial Literacy: Questionnaire and Guidance Notes for conducting an Internationally Comparable Survey of Financial literacy*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.oecd.org/finance/financial-education/49319977.pdf> [Kasutatud 29.01.2023].

Omondi, J. A. & Theuri, J. M., 2019. Effect of Taxpayer Awareness and Compliance Costs on Tax Compliance Among Small Scale Traders in Nakuru Town, Kenya. *International Academic Journal of Economics and Finance*, 3(3), pp. 279-295.

- Oladipo, O., Nwanij, T., Eluyela, D., Godo, B. & Adegboyegun, A., 2022. Impact of Tax Fairness and Tax Knowledge on Tax Compliance Behavior of Listed Manufacturing Companies in Nigeria. *Problems and Perspectives in Management*, 20(1), pp. 41-48.
- Oladipupo, A.O. & Obazee, U., 2016. Tax Knowledge, Penalties and Tax Compliance in Small and Medium Scale Enterprises in Nigeria. *iBusiness*, 8(1), pp. 1-9.
- Palil, M.R. & Mustapha, A.F., 2011. Determinants of tax compliance in Asia: A case of Malaysia. *European Journal of Social Sciences*, 24(1), pp. 7-32.
- Park, J. & Park, M., 2016. Qualitative versus Quantitative Research Methods: Discovery or Justification? *Journal of Marketing Thought*, 3(1), pp. 1-7.
- Randlane, K., 2016. Tax Compliance as a System: Mapping the Field. *International Journal of Public Administration*, 39(7), pp. 515-525.
- Randlane, K., 2019. *The Conceptual Underpinnings and Challenges of the Strategies Guiding Tax Compliance Policies*. Doktoritöö. Tallinn: Tallinna Ülikool.
- Remali, A.M., Ramli, K., Nordin, N.K., Hamdan, N.A. & Lutfi N.I.A., 2020. Tax Compliance: Taxpayers' View (Perception). *Global Business & Management Research*, 12(4), pp. 189-200.
- Salindeho, V.A., 2021. *The Effect of Tax Awareness, Tax Socialization, Tax Sanctions and Service Quality on Motor Vehicles Taxpayer Compliance*. Malang: Universitas Brawijaya.
- Sisekaitseakadeemia(a), i.a.. *Sisekaitseakadeemia erialad*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.sisekaitse.ee/et/erialad> [Kasutatud 15.01.2023].
- Sisekaitseakadeemia(b), i.a.. *Tutvustus*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.sisekaitse.ee/et/node/62> [Kasutatud 15.01.2023].
- Siseministeerium, 2021. *Siseturvalisuse arengukava 2020-2030*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.siseministeerium.ee/stak2030#arengukava-ja-selle-> [Kasutatud 28.12.2022].
- Sukamolson, S., 2007. *Fundamentals of Quantitative Research*. Hong Kong: Chulalongkorn University.
- Supramono, D. & Intasari, M.R., 2022. The Effect of Tax Literacy on Tax Compliance: The Moderating Role of Patriotism. *Technium Social Sciences Journal*, 34(1), pp. 455-464.

Zequiraj, V., 2015. Taxes and Business. *European Journal of Research and Reflection in Management Sciences*, 3(2), pp. 52-57.

Zhutkina, J. & Hudjakova, A., 2022. Financial Literacy of the Population and Its Main Components. Rmt: *Collection of scientific papers based on materials of the XL International Scientific and Practical Conference*. Anapa: Nits Esp, pp. 51-55.

Tallaha, A.M., Shukor, Z.A. & Hassan, N.S.A., 2014. Factors Influencing E-Filing Usage Among Malaysian Taxpayers: Does Tax Knowledge Matters? *Jurnal Pengurusan*, 40(1), pp. 91-101.

Tan, L.M. & Liu, E.X., 2016. SMEs Tax Compliance: a Matter of Trust? *Australian Tax Forum*, 31(3), pp. 527-554.

Tjukina, J., 2013. *Tallinna koolinoorte teadlikkus maksudest ja selle mõju eesti sisejulgeolekule. Magistritöö*. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

Twum, K.K., Amaniampong, M.K., Assabil, E.N., Adombire, M.A., Edisi, D. & Akuetteh, C., 2020. Tax Knowledge and Tax Compliance of Small and Medium Enterprises in Ghana. *South East Asia Journal of Contemporary Business, Economics and Law*, 21(5), pp. 222-231.

Vaughan, K., Corsi, A.M., Beal, V. & Sharp, B., 2021. Measuring advertising's effect on mental availability. *International Journal of Market Research*, 63(5), pp. 665-681.

Õunapuu, L., 2014. *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*. Tartu: Tartu Ülikool.

Yayar, R., Barlas, E. & Güney, G., 2019. Measuring Tax Sensitivity of University Students. *Journal of Management & Economics*, 26(1), pp. 309-319.

Житихина, М.А., 2018. Значение налоговой культуры для экономической безопасности государства. *Экономическая безопасность: финансовые, правовые и IT-аспекты*, 2, стр. 188-193.

Муравлёва, Т.В., 2015. Налоговая грамотность как основа формирования налоговой культуры граждан. *Налоги и финансовое право*, 7(2), стр. 103-107.

Муравлёва, Т.В., 2016. Повышение налоговой грамотности населения как вектор развития налоговой системы. *Инновационное развитие экономики*, 33(3), стр. 215-218.

Позднякова, Н.А. & Соловьёва, Н.В., 2018. Формирование финансовой грамотности в общеобразовательной школе. *Сборник статей IV Международной научно-практической конференции*, стр. 36-40.

Стахович, Л.В., 2008. Формирование финансовой грамотности населения в сфере финансовых рынков: анализ международного опыта. *Финансы и Кредит*, 16(4), стр. 67-73.

Хариш, Н.П., Абакумова, С.И., Тимченко, О.В. & Чебоксаров, А.Б., 2017. Финансовая грамотность населения и её влияние на развитие региональной экономики. *Вестник экспертного совета*, 8(1), стр. 147-151.

TABELITE JA JOONISTE LOETELU

Tabel 1. Maksuteadlikkuse tase (autori koostatud).....	36
Tabel 2. Maksuteadlikkuse küsitluse tulemused (autori koostatud küsimustiku vastuste põhjal)	36
Joonis 1. Maksuteadlikkuse kontseptuaalne raamistik (Bornman & Ramutumbu, 2019, pp. 832-835; Bornman & Wassermann, 2020, pp. 4-5; autori koostatud).....	9
Joonis 2. Maksukäitumise jaotamine (Randlane, 2016, pp. 517-518; Randlane, 2019, pp. 16-18; autori koostatud).....	18
Joonis 3. Vastajate sugu ja vanus, vastajate arv (autori koostatud küsimustiku vastuste põhjal)	25
Joonis 4. Kolledžite esindajate arv, vastajate arv (autori koostatud küsimustiku vastuste põhjal)	25
Joonis 5. Finantskirjaoskuse ja maksudega seotud tundide olemasolu põhi- või keskkooli õppekavas, vastajate arv (autori koostatud küsimustiku vastuste põhjal).....	26
Joonis 6. Töökogemuse olemasolu, vastajate arv (autori koostatud küsimustiku vastuste põhjal)	27
Joonis 7. Enesehinnang maksuteadmiste osas, vastajate arv (autori koostatud küsimustiku vastuste põhjal).....	27
Joonis 8. Maksude kogumise eesmärgid, vastajate arv (autori koostatud küsimustiku vastuste põhjal).....	28
Joonis 9. Maksumaksja kohustused, vastajate arv (autori koostatud küsimustiku vastuste põhjal)	29
Joonis 10. Maksumaksja õigused, vastajate arv (autori koostatud küsimustiku vastuste põhjal)	30
Joonis 11. Eestis kehtivad riiklikud maksud, vastajate arv (autori koostatud küsimustiku vastuste põhjal).....	31
Joonis 12. Riiklike maksude maksuhaldur, vastajate arv (autori koostatud küsimustiku vastuste põhjal).....	32
Joonis 13. Maksuvaba tulu määra sõltuvus, vastajate arv (autori koostatud küsimustiku vastuste põhjal).....	32

Joonis 14. Sotsiaalmaksu ja tulumaksu määrad, vastajate arv (autori koostatud küsimustiku vastuste põhjal).....	33
Joonis 15. Tuludeklaratsiooni esitamine, vastajate arv (autori koostatud küsimustiku vastuste põhjal).....	34
Joonis 16. Maksudega seotud info leidmine, vastajate arv (autori koostatud küsimustiku vastuste põhjal).....	35

Lisa. Ankeetküsitluse küsimused

1. Palun märkige oma sugu.

- Mees
- Naine

2. Palun märkige oma vanus.

- 18-25
- 26-34
- 35-44
- 45+

3. Palun märkige oma kolledž.

- Finantskolledž
- Politsei- ja Piirivalvekolledž
- Päästekolledž
- Justiitskolledž

4. Kas Teil oli põhi- või keskkoolis finantskirjaoskuse tunnid või maksudega seotud tunnid?

- Jah, finantskirjaoskuse tunnid
- Jah, maksudega seotud tunnid
- Jah, nii finantskirjaoskuse kui ka maksudega seotud tunnid
- Ei

5. Kas Teil on töökogemus?

- Jah, töötan ka praegu
- Jah, töötasin varem
- Ei

6. Kuidas Te hindate oma teadmisi Eesti maksusüsteemist?

- Väga head
- Pigem head

- Nii ja naa
- Pigem halvad
- Väga halvad

7. Milleks Teie arvates makse kogutakse? Palun märkige kõik sobivad vastused.

- Tänu maksudele on meil tasuta haridus
- Kogutud maksudest makstakse inimestele pensione ja lastetoetusi
- Tervishoiuteenuste rahastamine
- Maantee ehituse rahastamine
- Riigikaitse ja turvalisuse (sh politsei, pääste jne) tagamine

8. Millised kohustused on maksumaksjal? Palun märkige kõik sobivad vastused.

- Maksude tähtaegne tasumine
- Ettevõtlustegevuse registreerimine
- Deklaratsioonide õigeaegne esitamine
- Informatsiooni esitamine maksuhalduri palvel

9. Millised õigused on maksumaksjal? Palun märkige kõik sobivad vastused.

- Enammakstud maksusumma tagasisaamine
- Üldise maksuvaba tulu mahaarvamine oma kogutulust
- Eluasemelaenu intresside, koolituskulude ja annetuste mahaarvamine oma kogutulust
- Teabe saamine maksuhaldurilt

10. Milistest riiklikest maksudest koosneb Eesti maksusüsteem? Palun märkige kõik sobivad vastused.

- Käibemaks
- Automaks
- Tulumaks
- Sotsiaalmaks
- Aktsiisid
- Tollimaks
- Kinnisvaramaks
- Maamaks
- Hasartmängumaks

- Raskeveokimaks
- Õhumaks
- Ettevõtlustulu maks

11. Kes on riiklike maksude maksuhaldur?

- Maksu- ja Tolliamet
- Riigikogu
- Kohalikud omavalitsused

12. Millest sõltub inimese üldine maksuvaba tulu määr?

- Inimese kodakondsusest
- Inimese aastase sissetuleku suurusest
- Inimese poliitilistest veendumustest

13. Mis erinevus on brutopalgal ja netopalgal?

- Brutopalk on summa, millest lähevad maksud maha, ja netopalk on summa, mille saate reaalselt kätte.
- Brutopalk on summa, mille saate reaalselt kätte, ja netopalk on summa, millest lähevad maksud maha.

14. Kui suured on sotsiaalmaksu ja palgast kinnipeetava tulumaksu määrad?

- Sotsiaalmaksu määr 20% ja tulumaksu määr 33%
- Sotsiaalmaksu määr 33% ja tulumaksu määr 20%
- Sotsiaalmaksu määr 10% ja tulumaksu määr 40%

15. Kui Te tahate asuda tööle ja tööandja ütleb, et ta ei registreeri Teid töötamiseregistris ja maksab Teile palka sularahas. Tööandja põhjendab seda sellega, et „Te saate rohkem kätte, kui jätate maksud maksmata“. Kas Te oleksite nõus sellise pakkumisega?

- Jah
- Ei

16. Kus Te saate esitada oma tuludeklaratsiooni?

- Digiloo keskkonnas (digilugu.ee)
- Oma panga kodulehel

- E-Maksuametis (e-MTA)

17. Kui Teil on vaja leida maksudega seotud informatsiooni, millist võimalust Te kasutaksite?

- Maksu- ja Tolliameti kodulehe külastamine
- 112 telefoninumbrile helistamine
- Perearsti külastamine

18. Kas Te tahaksite maksudest ning enda maksukohustustest ja -õigustest rohkem teada (nt milliseid maksusoodustusi võiksite kasutada)?

- Jah
- Ei